

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto I.

V Celovci, 1. Julija 1881.

Štev. 7.

Pomladanski vetrovi.

Povest iz časov francoskih vojsk.

(Dalje.)

Šesto poglavje.

Sklenila je bele roke
Točila grenke je solze.
Narodna.

V jutru istega dne, ko so se na Lipnici navedeni dogodki vršili, sedel je v sosednji vasi na vrtu blizu farne crkve priletan in častitljiv mož. Osiveli lasje so mu nad visokim čelom že redko krili ostarelo glavo, leta so mu teló upognola, a živo okó, ki je v časih v nenadnem ognju zažarelo, kazalo je dovolj živahnost in čilost njegovih preteklih let. Bil je to župnik ondotne fare. Po dokončanem crkvenem opravilu je šel ob palico se opirajoč na vrt, da bi se hladil pri mizi sedeč v senci košate lipe, kajti soparna vročina onega dne ga je bila že zgodaj razgrela. Natakne si očali in odpre molitveno knjigo; dolgo je iz nje čital ter tiho molil. Danes je opravil zadušno mašo za dragega prijatelja, župnika bližnje fare, ki je pred nekimi dnevi umrl. Ta mu je bil zvest tovariš od mladih let, z njim se je skupaj izsolal, njega je najbolj čislal med vsemi svojimi sošolci. Sedaj so mu ti že vsi pomrli; izmed vseh je le še on sam ostal na svetu — slaboten in potrč starček.

Župnik odloži knjigo in gleda pred se, kako so posamezni listi, od hude vročine posušeni, prezgodaj z drevja padali. Duh se mu utopi v one davne a srečne čase, ko je še neskušen in brezskrben mladeneč z veselimi tovariši bival v semenišči, živo mu je še v spominu, kako so se po dovršenih bogoslovskih študijah s solznimi očmi med sabo poslavljali, nato se pa razšli na vse strani slovenske domovine kot marljivi delavci v svojem blagem poklicu. Od onega časa je minolo se vé da že več nego polovica stoletja, ti vsi že počivajo v hladnej zemlji, vele cvetice njim pokrivajo tihi grob, le on sam je še ostal na svojem mestu, staro, suho drevo, ktero utegne prvi jesenski vihar podreti, ali prihodnja zima

porušiti. Večji del svojega življenja je v tem kraju med svojimi sedanjimi farani preživel, njih večino je on sam krstil, z njimi se je veselil in žalostil, bil je njim vedno neutrudljiv tolažnik in svetnik, posebno pa v zadnjih hudih časih. Dasi je bil njegov duh še vedno čil in neoslabljen, jelo mu je teló že znatno hirati in pešati, hoja v oddaljene kraje mu je bila pretežavna. Vestni mož se je bal, da ne bode odslej več mogel dostojno opravljati svojega poslovanja, zatorej bi bil rad svoje težavno breme odložil mlajšim močém. Utrujeno in onemoglo teló je želelo mirú in pokoja, srce mu je hrepenelo po umrlih tovariših. Ko se je pa starček celó spomnil svojega zadnjega vrstnika, kterege so nedavno zagrebli v črno zemljo, navdala ga je grenka otožnost, v očesu mu je solza zaigrala, a ustnice so mu polglasno zašepetale: Gospod, vzemi k sebi svojega hlapca! —

Strežnica prinese zajutrek, a že na polu pota začne gredé popraševati:

„Gospod, ali ste že slišali žalostne novice o naših sosedah?“

Župnik se ozre ter jo zvedavo pogleduje.

„Včeraj so vojaki v bližnjih vaseh prijeli pet kmetov ter jih uklenene odpeljali v zapor.“

„Kaj praviš? V zapor?“

„Da, v zapor! V naši vasi ljudje tako pripovedujejo.“

„Za Boga, ali je to mogoče?“

„Da, še več! Tudi lipniškega gospoda so odpeljali.“

„Lipniškega gospoda!“ začudi se z nova župnik. „Moj Bog! Kaj so vendar tako hudega storili?“ nadaljuje radi te novosti silno prestrašen.

„Spuntati so se hoteli zoper Francoze. Zato so jih zaprli, nekatere pa bodo takoj postrelili.“

„Žalostno, žalostno! Ubogo ljudstvo! Torej ni še dosta nesreče,“ vzdihuje župnik; „vedno se snuje novo preganjanje. Naši ljudje se ne bodo nikoli sprijaznili z novim gospodstvom. Kdo bi jim pa tudi pri teh razmerah zató zameril!“

„Lipniški gospod je imel neki v svojej kleti polno orožja; to je hotel med kmete pri priliki razdeliti.“

„Kako so pa to Francozi zasledili?“ vpraša naglo župnik.

„Gospa sama jim je vse ovadila,“ oglasi se dekla, ki je na hišnem pragu stoječ razgovor poslušala.

„Nemogoče! Žena — svojega moža?“ vzklikne župnik nevoljno zavzet.

„Da bi se ga iznebila in se z majorjem poročila,“ odvrne dekla.

„Kaj govoriš! Ti nesrečno dekle!“ razhudi se župnik.

„Lažeš, nesramna obrekovalka!“ jezi se strežnica.

„Ljudje tako pripovedujejo. Te dolžite, ne pa mene!“ Dekla se ježno zabrne in odide. Ona sama si res ni teh rečij izmislila, ampak vse

je verjela lipniškemu strežaju, ki je včeraj te laži po svetu trosil, če prav so se ljudje za gospejino čast potegovali. In kako bi ne! Saj bi imela župnikova dekla biti strežajeva nevesta, ko bi bil tá dobil oskrbniško službo. Toda Vinko je vse njune upe in naklepe razdril; umevno je torej bilo, da sta vedno oba proti njemu gojila sovraštvo in nevošljivost.

Med tem ko je strežnica dalje razlagala o včerajšnjih dogodkih, stopilo je na vrt nekaj ljudij, možje, žene in otroci onih rodbin, ktere so včeraj tako onesrečile. V srce je župnika zbolelo, ko je nenadno zagledal te žalostne obraze. „Gospod,“ vzdihol je proseče, „nikar me še jemati s te zemlje, sedaj ne morem teh meni izročениh otročičev brez varstva samih zapustiti!“ —

Prisli so k njemu tolažbe iskat. Povedali so mu, kaj se je zgodilo, kaj so pretrpeli; potožili so mu svoje težave ter ga prosili soveta. Težko je bilo župniku jih danes tolažiti, vendar pa niso njegove prijazne besede bile brez dobrodejnega upliva. Ubožci so stali kakor plahe ovčice okoli svojega pastirja, častitljivi mož jih je pa s pravo gorečnostjo spodbujal, naj sedanje nadloge voljno in udano prenašajo in naj ne obupajo nad boljšo bodočnostjo.

„Nikarte obupati!“ dejal je sklepaše svoje tolažljive nauke. „Imeli smo že hujše čase, a Bog je vedno v nadlogah obvaroval Vas in Vaše otroke. Vá-nj tudi sedaj zaupajte! Ali ni njegova moč večja nego sile Vaših protivnikov? In vendar ne more brez njegove volje niti én las z Vaše glave pasti. Saj še ni vse izgubljeno. Vedno se čuje, da se Avstrijci bližajo našim krajem. V kratkem bomo morebiti že sprejeli njihova krdela po naših mestih, oni bodo odprli napolnjenim ječam trdno zavarovana vrata, a Vaši očetje in sinovi se bodo zopet vrnoli k svojim žalujočim rodbinam.“

„Sedaj res prav nedolžni trpijo to kazen,“ oglesi se neki kmet. „Nihče se ni ganol zoper Francoze, ničesar niso zadolžili. Francozi jim tudi ne morejo nobene storjene krivice dokazati. Lipniški gospod je res hranil nekaj orožja, toda rabil ga ni sedaj proti nikomur. In kako zamorejo Francozi vedeti, kaj in o čem se je on s kmeti pogovarjal! Vendar so pa vse tako strogo kaznovali!“

„Morebiti so jih samo za nekaj tednov v zapor dejali, da ne bi z Avstrijci potegnoli,“ meni gospod župnik; „po končanej vojski jih pa hočejo zopet oprostiti.“

„A ljudje, kateri iz mesta prihajajo, pripovedujejo, da je tudi iz drugih dolenskih krajev mnogo kmetov zaprtih in da so včeraj vojaki v Novem mestu nektere izmed teh ujetnikov postrelili, če prav tudi oni niso nič hudega dejanstveno zoper Francoze učinili.“

„Toda tako početje je krivično in grozovito,“ odvrne župnik s krepkim glasom. „Kri naših pomorjenih rojakov vpije proti nebu in zahteva

maščevanje. V prihodnjem vojski se bode duh vseh nedolžno pobitih žrtev s krvavim mečem postavil zoper sovražne čete ter bode kakor maščevalni angelj ljute sovrage podil v pogubljenje, da se pokoré za vse one brezbožne čine, s katerimi so trpinčili naše ljudstvo. Toda ne utikajmo se mi revni ljudje v tako razsojo! Bog bode odločil njihovo osodo, on jih bode sodil. Voljno in udano prenašajmo mi sedanje nadloge, kmalu nam pride olajšanje v tej bedi, kajti Bog ostane naše zavetje in zaslomba. Prišli nam bodo srečnejši časi, kmet bode zopet mirno obdeloval svoje polje, delavec se bo veselil svojega plačila, in naši otroci bodo v skrbnej vzgoji čvrsto odraščali ter čislali stare šege svojih očetov. Oni pa, ktere je v zadnjih burnih časih ugrabila nagla in nenadna smrt, kateri so se iz ljubezni do domovine branili tujih sovražnikov, oni so našli milost pri sodnjem stolu, nebeški sodnik jim ni odrekel zasluženega plačila. Tam gore so našli dolgo zaželeni mir, tam prosijo za nas, da bi na tem solzopolnem svetu lažje prenašali svetne nezgode, da bi bili otroci srečnejši, nego so bili očetje. Iznad oblakov nas kliče, nas vabi njihov duh k sebi, sveti nam kakor zvezda, da ne izgrešimo poti tja, kjer je naš dom. Zemsko življenje je potovanje, človek je kakor listič na drevesu: veter potegne, list odpade, posuši se in strohni. A gore nad zvezdami nam je pripravljeno večno prebivališče v lesku nebeške svetosti; tam ni tuge, ne ločitve.“

Dolgo je starček z mehkim glasom govoril ter dobrohotno tešil svoje farane. Kakor večerna rosa ovenelo cvetje z nova očvrsti in pomladi, tako so župnikove mile besede nesrečne ljudi razvedrile in ojačile; njih srca so v novem upu oživila. Pomirjeni so se nekteri domu podali; nekteri so pa ostali celo dopoldne pri župniku.

„Da, blagor mu, kdor je že našel pokoj v tihem grobu,“ pravi pozneje oni stari mož, ki je tudi včeraj v Dobrihinej koči govoril. „Naša sila je prevelika. Povsod, pri vsakej hiši smo samo še starci, otroci in ženske pri domu. Sedaj se bodemo sami ubijali s kmetijami.“

„Ali nimate vsi odrastlih sinov?“ vpraša župnik.

„Gospod, ali še ne veste? Danes po noči je bil lov!“

„Kaj, lov na ljudi?“

„Kaj pa da! Vojaki z mairjem na čelu so ulovili dva fantina iz naše vasi; tako se je godilo tudi po drugih krajih. Odpeljali so jih v Ljubljano, da jih utaknejo k vojakom. Vsi drugi odrastli mladenči in možje vojaške starosti so pa utekli čez Kolpo k Avstrijem: rajši se hočejo z njimi zoper tuje bojevati, nego se boriti s Francozi zoper svoje rojake.“

„Moj Bog, kdaj bode konec teh tužnih novostij!“ vzdihne župnik. Marsikteri naših čvrstih mladenčev je moral s Francozi na Rusko odrinoti, in ni ga bilo več nazaj. Sedaj se pa zopet začne nabiranje. Kako se bodo

kmetije zanemarjale! Kaj bode počela lipniška gospa sama s tolikim posestvom!¹⁴

„O njej se pač čudne reči govoré,“ omeni oni mož, ki je do sedaj z župnikom govoril. „Pravijo, da se bode z majorjem poročila.“

„To je neverjetno!“

„Tudi meni se neverjetno zdí; toda maire to danes vsakemu pripoveduje, kdor ga le hoče poslušati. Sam sem bral dotični pismeni oklic, ki je na razglasilnej deski pred mairjevo hišo pribit.“

Župnik se je še bolj čudil, a vedno še neverno majal z glavo.

„Torej je vendar le vse tako res, kakor sem jaz dejala,“ zadere se porogljivo dekla, ki je ravno prišla na hišni prag. Ali hipoma je utihnila, kajti čez vežo je stopala Zalika in z njo gospa Ljudmila. Molcé ste sli mimo nje k župniku na vrt.

Kdor je še dvomil o zvestobi lipniške gospé, prešli so mu vsi premisleki, ko je videl njo samo na vrt prihajati. Iz skrivnostne globine njenih očij odsevalo je toliko neskončne žalosti, da se je vsakemu omililo pri njenem pogledu. Da, to revno srce pač dolgo ne bode okrevalo od hudega udarca, kateri jo je včeraj zadel v dnu njenih čutil. Bila je mirna. Ali to ni bil mir, izraz tihe sreče, to je bil mir, kakor ona grozljiva tišina pred bližnjo nevihto, ko se živali plaho stiskajo v zakotja, boječ se prihajajočega bliska, treska in piša. Mlada žena je v svojej glavi ono edino misel pretresovala, kako da bi prišla k svojemu možu, da bi bivala na njegovej strani, da bi ga morebiti rešila. Kakor iz groba se je čul njeni zamolklí glas, ko je župnika ogovorila:

„Gospod, pomagajte mi! Preskrbite mi voz, da se popeljem za svojim možem! Prosim Vas!“

„Vse Vam rad postrežem, gospa. Toda boljšega konja in voza Vam ne zamorem dobiti, kakor jih sami imate na Lipnici.“ Župniku je bilo nedoumno, zakaj ona drugod vozá išče. Ljudmilo pa je ta odgovor še bolj užalil, ker se je spomnila, kako je od vseh zapuščena in iz svojega domovja prognana. Težko jej je bilo sedaj razlagati razmere na Lipnici; molčala je. A Zalika je komaj čakala priložnost, da je v besedah zlila svoj žolč nad majorja in njegove pristaše.

„Gospod župnik!“ pričela je glasno pripovedovati. „Vi ne veste, kake razbojniké smo na Lipnici imeli. Vse so od tam prognali, sedaj pa je na Lipnici pravo tolovajsko gnezdo. Lipniškega gospoda je major zaprl in morebiti že rabeljnu izročil, gospo je pa hotel ta brljavi lisjak za se prihraniti. Zato jo je čuval in stražil, da ni smela praga prestopiti, a midve sve ga prekanoli ter sve čez log k Vam ušli.“

Stari gospod je zdaj vse umel, kar so mu kmetje pripovedovali. Spoznal je, kar je že prej slutil, da je ona poroka le nasilstvo od major-

jeve strani. „Ali ste pa čuli,“ vprašal je tiho Zaliko, da major že na poroko misli, da je že dal mairju potrebna naročila?“

Ljudmila je slišala to vprašanje in se zganola. Od togote in sramozljivosti je zarudela in oči povesila.

„To je pri teh ljudeh vse mogoče,“ pravi Zalika. „Kar za igračo človeka zadavijo, z najsvetejšimi rečmi se norčujejo in šalijo.“

„Ali ste prejeli pismo, katero sem Vam včeraj po strežaji poslala?“ vpraša župnika gospa.

„Pismo? Jaz nisem ničesar prejel.“

„Strežaj je bil res pravi pismonoša!“ odvrne Zalika. „On je gotovo oddal pismo majorju, saj je bil že davno od njega podkupljen. On sam je kriv vse te nesreče na Lipnici. Moj Bog! Sluga je izdal svojega gospodarja! Vsi pošteni posli so danes iz Lipnice odšli, in moja revna gospa ni imela tam nobenega veljavnega moža, da bi jej bil v sili pomagal.“ Zalika sama je bila pač svoje gospaj iz srca udana. Ko pri zadnjih besedah vso njeno nesrečo pomisli, posili jo jok; dekle si zakrije z robcem oči ter začne tiho ihteti.

„Pač ima tudi ona,“ odgovarja župnik, „mogočnega pomočnika, kteremu so pokorne zemeljske in nebeške moči, kateri vse ljudi milo opominja, naj se k njemu zatekajo, ako so potrtega srca. Kdo nas zamore pogubiti, ako smo v njegovem varstvu? Kteri izmed njegovih otrok je v nesreči ostal brez tolažbe, ako je vá-nj zaupal?“

„Saj sve z gospo tri noči premolili. Mislite, da je kaj pomagalo?“

„Kdo te je učil tolake brezbožnosti?“ svari strogo župnik. „Ali naj bi človek obsojeval božje naredbe in naklepe? Ali zamore on umeti čudna pota stvarnikove modrosti? Marsikake dogodke je že borni človek zaradi svoje duševne zmožnosti objokaval in še preklinjal, a pozneje se je veselil njihovih koristnih nasledkov, sramoval se je, da je prej tako malodušno obupno tarnal. Nadejam se, da se tudi lipniški gospod z božjo pomočjo kmalu povrne v našo sredo, iz ktere ga je sovražnikova roka tako brezsrčno iztrgala. Ne branim Vam, gospa, da iščete svojega moža. Kar Vam jaz zamorem pomagati, storim Vam rad. Ali pa veste, na katero stran so ga odpeljali?“

„Gotovo proti Ljubljani,“ odgovori Zalika. „Na poti bode mogoče kaj več pozvedeti.“

„Mogoče pa kam drugam,“ odvrne župnik. „Na vsak način moramo o tem kaj poprašati, prej nego se kam napotite. Stopite malo v mojo sobo in se nekoliko okrepčajte, kajti obedni čas je že davno prišel. Med tem pa bode voz pripravljen, in jaz pojdem sam k mairju in ga hočem o tej stvari vse poprašati; on gotovo kaj več vé.“

Vsled prijaznega poziva ste ženski stopili v sobo k obedu; kmetje pa so že bili prej odšli.

Kmalu potem je koračil stari župnik urno, kakor so ga zamogle slabe noge nesti, v bližnjo, ne prav črt ure oddaljeno vas, kjer je imel maire svoje domovje. —

Utrujen in spotjen je bil prišel maire dopoldne k Dobrihinej koči, kajti pot je bila strma, in mož si je bil precej težko krošnjo oprtil. K sreči je bil Dobriha domá. Zganol se je nekoliko, ko je maire pozdravivši ga darila na mizi razkladal, a nato je mirno iz knjige, ki je pred njim na mizi ležala, dalje čital. Takih daril je bil Dobriha navajen; ljudje so mu iz različnih razlogov vedno kaj donašali, če tudi ne gor v kočó, vendar pa dol v vas, kamor je čestokrat zahajal. Ne samo godba mu je dajala zaslužka, temveč Dobriha je ljudem vsa pisma in nemiške dopise prebiral, on sam jim je pisaril, kar je bilo treba. Sosedje mu pa tudi niso dolžni ostajali, nikdo ni prišel prazen k njemu, in revni samotar je vse rad sprejemal, a zahvalil se ni nikoli nikomur.

„Vročé je, vroče,“ spregovori maire, da bi zamišljenega moža ná-se opozoril. „Še danes bode lilo.“

Dobriha se zá-nj ni zmenil, ampak marljivo je dalje čital.

„To mora pač učena knjiga biti, iz ktere zdaj čitate,“ nadaljuje maire, ko ugleda na nekej strani v knjigi čudne podobe narisane.

„Kaj bi radi?“ ogovori ga osorno Dobriha.

„V nekej zadevi bi Vas dobrega soveta prosil.“

„Kaj takega?“

„Reč je taka: Dva bi se rada vzela. Toda ne vé se, ali je prvi mož neveste že umrl, ali ne,“ odgovori kratko maire.

„Zató pa sami pozvedite. Ako ga ne morete najti, pozovite ga v časopisih, da se naj pri županstvu objavi. Če se nekaj tednov ne oglasi, potem ju brez skrbi poročite! Saj poznate postave, ali ne?“

„Ali tukaj je težava,“ odvrne maire. „Ženin se hoče takoj oženiti ter noče čakati. Zato sem Vas prišel prosit, da bi Vi v zvezde pogledali, je-li neveste prvi mož še živ ali ne. Potem se še le zamore vedeti, ali bi bila ta poroka pravilna in po postavah veljavna ali ne.“

„Jaz naj bi v zvezde pogledal, zdaj ko solnce sije?“ začudjen Dobriha odgovori. „Popoldne se bode oblačilo, nevihto dobimo in pa deževno vreme.“

Maire se ves poparjen za glavo prime. O Barba, kako si ti neumna! mislil si je. Po dnevu naj bi jej kdo zvezd na nebu iskal in jih premišljeval! Pa ona tega ni premislila, ampak še mene je speljala. Se vé, brez zvezd Dobriha nič ne more.

„Bogú se usmili!“ dejal je glasno. „Kaj pa naj storim, ako mi Vi ne morete pomagati? Oni divjak se mi je pa tako grozil! Bog zna, kaj mi bode storil, ako ga takoj ne okličem! Ali postave, postave!“

„Kdo se Vam je grozil?“

„Kdo! Oni major z Lipnice,“ odreže se hitro maire.

„Major? Ali se hoče on ženiti? S kom neki?“

„Z lipniško gospo!“

„Kaj?“ zavzame se Dobriha ter mairja ostro pogleda. „Z lipniško gospo? Kje pa je gospod Rojár?“

„Včera je so ga uklenoli in nekam odpeljali. Ali še ne veste?“

„Uklenoli?“ ponavlja počasi Dobriha, nató pa obmolne in nemo pred se gleda. To je bila zá-nj čudna in neprijetna novica. Dobro je poznal Vinka in Ljudmilo, zato si je stvar koj tako razložil, da hoče major s silo gospo za se pridobiti. To edino se mu je zdelo resnično in verjetno, zato je mairju s strogim glasom zaukazal:

„Čujte maire! Pojdite Vi zdaj domú, pa povejte majorju, ako še k Vam pride, da lipniška gosa ne bode nikoli njegova, naj se Rojár vrne iz zapora, ali ne. Povejte mu, da sem jaz to rekel, jaz. Dobriha.“

To spregovorivši vstane Dobriha ter odide iz koč. Strmeč gleda maire za njim; ko se pa počasi tudi on iz koč spravi, vidi ga že v daljavi, kako s svojimi dolgimi koraki meri po stezi proti Lipnici.

Nevoljen je stopal maire iz gore dol v vas. Domú prišedši se čmeren vsede na klop pred hišo, prav nezadovoljen z neugodnim uspehom svojega pohoda na goro.

„Kaj si torej zvedel pri Dobrihi?“ vpraša ga žena stopivši na hišni prag.

„Le z ženskami se nikoli ne pečati,“ odgovori mrzlo, „in jih ničesa ne popraševati! To sem že večkrat sklenol.“

„Pa nikoli še izpolnil.“

„Kaj se pa ti utikaš v župansko poslovanje, kterega ne razumiš! V kuhinji ostani, kuhalnica in burklje tebi pristojé.“

„Dobro, prav dobro! Pa se mi le kterikrat tja prikaži, da bi zopet okoli mene tožil in moledoval. Z burkljami te bodem nagnala,“ pravi huda Barba ter mu z roko zažuga.

„To bi bilo še vendar boljše, nego pa s prostim očesom pri solnčnem svitu zvezd iskati.“

„Ali sem ti to velela? Soveta bi bil Dobriho vprašal.“

„Ta zna se vé dobro svetovati, tako kakor ti. To ti je ptič!“

„Ali ti je torej odsvetoval, da ju ne okličeš?“

„Da še več! Velel mi je, naj bi jaz majorju na ravnost v obraz rekel, da lipniška gosa sploh nikoli ne bode njegova.“

„Prav je imel,“ veli Barba. „Danes že nekteri ljudje pripovedujejo, da jo hoče major k poroki siliti, in da se strežaj o njej na vso moč laže, kolikor ga je. Zato pa ubogaj in stori, kar ti je Dobriha naročil.“

„Se vé! Še tega je treba!“ zadere se maire. „Pa mu naj gre sam pravit, če se mu res tako potrebno zdi. Jaz bom storil, kar se meni

prilčno dozdeva ter ne bodem poslušal ne tebe ne onega dolgočasnega dolgo-petca na gori. Ko bi le vedel, kje je zdaj lipniški gospod! Ali je že res mrtev ali ne!“

„O tem se čujejo prav različne govorice,“ pravi Barba. „Nekteri trdijo, da so ga v Ljubljano odpeljali, drugi pa, da bode v Novem mestu, ali v Kočevji, ali pa Bog vé kje, zaprt. Nič gotovega se ne vé.“

Po cesti mimo hiše pa pride kakor navlašč tuj potnik; zeló prašna obleka je pričala, da je prav od daleč prišel. Pri mairjevi hiši postoji in poprosi vode, a maire je urno to priliko porabil ter ga začel po-praševati, ali bi morebiti on vedel kakih novostij. Tujec pa je bil zgo-voren in mu je zato rad ustregeel.

„Prišel sem od Novoga mesta, od koder sem že po noči odrinol,“ pravil je tujec. „Tam se godé sedaj strašne reči. Govori se sicer, da se bodo Francozi iz Dolenjskega vmaknoli, ker se že neki Avstrijci iz Hrvat-skega bližajo. Toda kdo bi temu veroval, če pogleda sedanje žalostne razmere! Francozi nabirajo sedaj zopet po vseh krajih naše mladenče, da se bodo z njimi borili zoper svoje sovražnike in zoper nas; kdor je bil pa količkaj sumljiv, tega so zaprli. Celo noč so bili ljudje v mestu po konci; vojaški oddelki so prihajali in zopet na vse strani odhajali. Mnogo so jih tudi danes po noči postrelili. Ljudje so pravili, da je med temi bil tudi eden iz teh krajev, neki prav bogat in čislán mož.“

„Lipniški gospod!“ vzklikne maire.

„Menda je že tá,“ odgovori tujec.

„Bogú se usmili,“ vzdihne Barba.

„Dobro, dobro! To me prav veseli,“ nadaljuje maire ter si vesel roke mane.

„Ti se tega veseliš, hudobnež?“ pokara ga Barba. „Kaj ti je lipniški gospod žalega storil?“

„Meni prav nič. Zaradi mene naj bi živel do sodnjega dne, če je pa umrl, želim mu, da bi šel na ravnost še gorák v nebesa. Toda ljubo mi je, da so ga s poti spravili. Sedaj lahko ona dva na Lipnici takoj poročim, če hočeta še danes ali pa jutre zjutraj na tešče.“

To poročilo je bilo lahkovernemu mairju dovolj. Do cela prepričan, da mu Vinko pri tej poroki ne bode več sitnosti delal, šel je v sobo, a kmalu zopet nazaj prišel polo papirja v roki držeč, ktereга je prilepil na desko pred hišo, z onim prisiljenim ponosom in z ono ošabno namišlje-nostjo, s katero se je tudi danes zjutraj tako mogočno nosil na travniku pred dohodom gospoda majorja. Ljudje so mimogredé na deski brali s kljukastimi in rogovilastimi črkami zapisano: „Major Besson in lipniška gospa — zaročénca.“ Kdor pa brati ni znal, temu je maire sam osebno razložil svoj lepopisni proizvod. —

Popoldne je stal maire zopet na pragu pred hišo. Nekolikokrat je pogledal na razglasilno desko, potem se pa po cesti oziral gor in dol. Kaj je prav za prav premišljeval, to se ne vé. Gotovo si je pa želel, da bi zdaj zopet major prišel, da bi videl, kako točno je njegovo povelje izpolnil. Res se tam daleč na cesti nekdo približuje, ki ni bil kmečko oblečen; toda od te strani se ne prihaja z Lipnice, ta mož ni vojaško oblečen, to ni major, ampak sam — gospod župnik.

„Kaj vraga, ko bi pa k meni šel?“ vznemirjen maire pomišljuje. „Ko bi bil pa kaj o tej poroki zavohal in zdaj k meni prišel o njenej pravilnosti se razgovarjat! To bo pa trda! Da, prav po crkvenih postavah ta poroka že ni, tako natanko si je nisem pristrojil. Saj mi uradniki nismo tako strogo natančni.“

Župnik je prihajal bližje, maire pa stopil pred desko, da bi malo svoj oklic zakril. Toda kaj bi to pomagalo! Prej ali slej mora vendar župnik vse zvedeti.

„Pozdrav Vam, častitljiv gospod župnik!“

„Bog Vas sprimi!“ odvrne prišlec in mairju roko podá.

„Zeló soparno imamo danes, jaz sem bil že zjutraj potú ves moker.“

„V kratkem bode deževalo,“ pritrđi župnik. Prosim Vas, sedite malo k meni sè m na klop; zeló sem se utrudil.“

„Prosim, izvolite!“ poprosi maire z največjo uljudnostjo in pobriše postrežljivo prah s klopi. Tako brž menda ne misli proč iti, mislil si je sam pri sebi, ker me je kakor obtoženca k sebi na obtožno klop posadil.

„Želel sem od Vas kaj o včerajsnjih ujetnikih pozvedeti,“ prične župnik govoriti.

„O gospod! žalostno, žalostno!“

„Ali veste, kam so jih odpeljali, osobito lipniškega gospoda?“

„Včeraj ni še nihče vedel. Saj se ni smel nikdo zvečer iz hiše ganoti; menda so se vojaki bali, da bi se kmetje z njimi ne sprli in ujetnike rešili. Danes so ljudje vsa bližnja mesta naštevali, v ktera bi jih naj bili odpeljali, a neki potnik je prinesel dopoldne žalostne, a določne novosti iz mesta. Povém Vam, gospod župnik, moja žena se je na glas jokala, in tudi jaz se nisem mogel solz zdržati, ko sem ga slišal pripovedovati.“

„Kaj Vam je torej pravil?“

„Lipniškega gospoda so v Novem mestu ustrelili, takoj ko so ga po noči tja pripeljali!“

„Moj Bog!“

„Tako blag človek!“ pristavi maire videzno užaljen. „Koliko je ljudem dobrega storil!“

„Kaj bode sedaj njegova gospa počela?“

A — a! Sedaj bo pa druga sapa zavila, mislil si je maire. Zavečanja se že.

„Govori se, da jo mislite Vi za poroko z majorjem oklicati.“ Župnik vstane in prebere oni na deski pribit oklic, o katerem je že prej od kmetov slišal. Nato se pa zopet k mairju vsede in nadaljuje:

„Povejte mi, maire, ali bi bila ta poroka postavna in pravilna? Sicer ste o tej zadevi le svojim predstojnikom odgovorni, ali Vaš župnik Vas tudi sme vprašati, ste-li tú vestno in pravično ravnali? Ali ste prejeli smrtni list gospoda Rojarja?“

„Kako bi se uradi v tem nevarnem času s takimi malenkostmi pečali!“ odvrne maire plaho in polagoma. „Lipniški gospod je pa vendar mrtev; to so ljudje pravili, ki so to slišali in videli. Major mi je pa resno žugal, da me bode zadavil, ako ga takoj ne okličem. Saj véste, kako lahko človek v teh nevarnih časih svoje drago življenje izgubi.“

Pri teh besedah je maire vedno v tla gledal in klobuk v roki vrtil. Ti sveti možje, mislil si je, lahko govoré in učé, ker jim nihče nič žallega ne dela; a nad revežem se vsakdo spodtika in ga suje, kdor le ima čas.

„Samo žuganje Vas tedaj sili, da zanemarjate svojo dolžnost,“ povzame župnik besedo. „Ali veste, če je lipniška gospa k tej poroki privolila?“

„Ako noče privoliti, pa naj k poroki ne pride. Potem so te sitnosti pri kraji, in vse ostane pri starem.“

„K poroki pač ne bode prišla. Toda hudobni ljudje bodo to priliko porabili, pikali in obirali jo bodo, češ, z majorjem je bila porazumljena, zato je svojega moža pogubila. Kdo jo zamore očistiti pred svetom, ako jo začno grdi jeziki opravljati. Ni torej dosta, da je revica vsa obupna in do smrti užaljena vsled izgube svojega moža, tudi njeno poštenje mora pri tem trpeti. Vsega tega je pa uzrok Vaša malodušna bojzljivost.“

„Prosim Vas, gospod župnik,“ zastoče maire ter se proseče malo po strani ozre. „Pomislite vendar, da je moje življenje v nevarnosti. Za življenje človeka samega, ki je po božjej podobi stvarjen, sme se pa vendar kaj storiti.“

„Ravnaj vedno tako, kakor je prav! To naj bode vsakemu prvo načelo!“

„Barbine besede,“ misli si maire.

„Komur je pa Bog dal višjo službo, ta naj vestno spolnjuje svoje dolžnosti. Kdo Vam je zagotovil, da Vam Vaše poslovanje nikoli ne bode nevšečnosti ali celó nevarnosti prineslo? Pomnite maire, gospod bode proračun terjal od Vašega službovanja. Gorje Vam, ako bodete krivično

ravnali in majorja poslušali, kajti ta je preslepljen od strasti in ne vé, kaj dela, ne kaj od Vas zahteva.“

Župnik se poslovi in odide. Po njegovem odhodu skoči maire po konci in jezen z deske odtrga oklični list. „Tako!“ mrmral je sam pri sebi, „zdaj naj pa pride oni z Lipnice, pa bodeva zopet orala.“ Nato se čez vežo zateče na ravnost v kuhinjo in kriči: „Barba, Barba, kako sem jaz nesrečen!“ —

O Vinkovej osodi ni imel župnik tako jasnega prepričanja kakor maire. Ljudje so različne reči govorili, maire sam je pa tudi le od nekega neznanega tujca svojo novice slišal. Ljudmili se torej ni smelo še o moževaj smrti govoriti, morebiti je vsa stvar izmišljena, in kako rad bi dobri mož to bridkost gospej za vselej odvrnil! Zató jej je bilo težko svetovati, kam bi se naj najprej podala. Ako bi v Novem mestu Vinka res že mrtvega našla, ali se ne bi ona tam na tujem še bolj žalostila, ker bi bila brez tolažnika, nego pa domá pri znancih? Ne, tja ne sme iti, in sedaj še nikamor ne! V kratkem, jutre že se mora kaj bolj zanesljivega zvedeti, in ako je to istina, kar je maire pravil, hotel je župnik sam gospo na to bridko novice pripravljati in jo tolažiti.

Ljudmila je plakala, ko jej je župnik prigovarjal in jo tolažil. Vsak trenotek, ktereja je še domá preživela, zdel se jej je zamujen in izgubljen za rešitev svojega moža. Srce jo je siloma vleklo k njemu, njegovim sodnikom bi nudila svoje solze, svoje življenje, naj bi le njemu ničesar žalega ne storili. Ali kam bi naj šla, kdo bi jej zamogel povedati, kje sedaj Vinko biva? Ni bilo torej možno župnikovim nasvetom ugovarjati, ko jo je sočutno pomirjal in tešil rekoč: „Ostanite le še danes tukaj! Jutre bodemo gotovo kaj zanesljivega o ujetnikih slišali; po tém se bode te ravnali in tja odrinoli, kjer gotovo gospoda najdete. Danes je pa že tudi pozno. Kmalu se bode stemnilo; oblači se, nevihto in deževje bodemo dobili. Pred nočjo ne morete čez goro priti. Sami pa veste, kako težavno in nevarno je po strmih klancih po noči voziti.“

Do trde noči je slonela mlada žena pri odprtem oknu, nemirna se je s trudnim in kalnim očesom ozirala po okolici, ali jej bode kdo kako vest o možu prinesel. Tihi in pogosti vzdih, izviri srčne tesnobe, kipeli so jej iz prsij, razvnetih od strahú in skrbnega pričakovanja. Gledala je na polje, gledala je na nebo. V višavi so se temnosivi oblaki čudno kupičili in mešali, drug drugega so izpodrivali in zakrivali v vedno novih skupinah in položajih: primerna podoba vedno se preminjajoče osode človeške.

Po večerji se ženski poslovite ter hočete oditi v pripravljeno spalnico. V tem hipu pa se vrata odpró, in v sobo stopi — Dobriha.

„Gospa, prosim Vas, bežite od tú! zakličé naglo brez pozdrava Dobriha. V tako hudej naglici je pritekkel, da je komaj sopsti zamogel.

„Preganja Vas mogočen sovražnik, pred katerim Vas mi ne moremo varovati, in tudi Vi sami se ga ne bodete ubranili.“

Strmé vsi prišleca pogledujejo.

„Skrivši ste z Lipnice ušli, toda major rok križem ne drži,“ nadaljuje Dobriha. „Siloma Vas hoče uloviti in ne vém kam odpeljati.“

Gospa se groze in togote strese.

„Ali je to mogoče?“ pravi župnik. „Ali ni nobene pravice več v deželi?“

„Kdo se sedaj briga za pravico!“ odvrne Dobriha. „Francozom zdaj le vojska v glavi tiči, pa strah jih je upornikov. Kdo od njih se za to zmeni, kar major počenja?“

„Jaz se ne vmaknem,“ pravi Zalika. „Oči mu hočem izkrpati, ako se sem v hišo upa.“

„Motiš se, dekle!“ pristavi Dobriha. „Saj ne pride sam. Celo krdelo vojakov bode s sabo pripeljal. Vsem tem skup pa se ne moremo ustavljati. Da ima major dosta volje in srčnosti do takih zločinov, v tem oziru ga menda že poznaš.“

„Kje ste pa vse to slišali?“ vpraša župnik.

Dobriha nato naglo razloži, kar je videl in slišal.

Ko je Dobriha zjutraj pri Binčetu stoječ zagledal strežaja z Lipnice prihajati, pustil je Binčeta na mestu ter je za strežajem šel po stranskih potih nekoliko oddaljen, da bi ga ta ne zapazil. Dobriha je sklenol celi dan strežaja zasledovati in strogo na njegova dela paziti, da bi zamogel vsaktero njegovo za Ljudmilo nevarno početje še o pravem času zabraniti. Strežaj je tekel naravnost v farno vas nadejaje se, da je Ljudmila k župniku pribežala. In res se ni motil. Čez vrtno ograjo je skrivši zapazil Ljudmilo in še nekatere druge ljudi, ki so se z župnikom pogovarjali. Z veselim obrazom se je mimo vrta zmuzal do župnikove hiše, tam deklo k sebi poklical ter dolgo na hišnem pragu na cestnej strani z njo govoril. Dobriha je videl, kako je strežaj z roko na vrt kazal, kako je deklo podučeval, in kako mu je ta prikimavala in pritrjevala. Kaj jej je tako skrbno naročeval, tega še Dobriha ni mogel zdaj uganiti, a prepričan je bil, da so njegovi naklepi gospej gotovo škodljivi. Po tem skrivnostnem razgovoru se je vrnil strežaj zopet na Lipnico ter se tam na dvoru z majorjem zopet dolgo pogovarjal. Med tem je prišel čas obeda; ker ni bilo skoro nobene dekle več pri hiši, moral je danes strežaj sam majorju streči in za obed skrbeti. Dobriha je dolgo sedel na robu bližnjega gozda, od koder je zamogel oba hišna vhoda opazovati. Dolgo se ni nihče iz hiše prikazal, sami vojaki so na pragu sloneli in se dolgočasili. Popoldne še le se prikaže zopet strežaj s palico v roki; to je bilo znamenje, da hoče kam daleč odpotovati. Obrnul se je zopet po poti

dol proti cesti, a Dobriha ga je zopet od daleč zalezoval želée prilično kaj več zvedeti o njegovem naklepu.

Strežaj se je napatil po cesti navzgor proti gori. Glavna cesta lipniške okolice pelje sicer na desno stran proti severo-vzhodu, toda strežaj je kmalu na levo zavil ter je po malej stranskej cesti čez dobro uro hodá prišel na vrh gore. Tam se cesta po ovinkih navzdol zavije, strežaj pa krene s ceste na levo v bližnjo kočevsko vas. V vasi je menda nekoga pričakoval, kajti Dobriha ga je videl dolgo pri nekej hiši na klopi sedeti. Čez dolgo časa pride visok, postaven mož, kakor je bilo videti, gospodar one hiše. Z njim se je strežaj pred hišo posvetoval, ker jima pa še vedno ni bilo dosti pomenka, spremil je še tuji mož svojega gosta do ceste. Tam sta se ulegla v senco na tratino poleg poti ter se dalje razgovarjala. Sedaj pa je prišel za Dobriho priličen čas, da je dosegel, kar je želel. Tik ležišča onih tovarišev se je vzdigala visoka meja, kjer je rastlo mnogo grmovja in pritličnega brstja; tja se je Dobriha ulegel ter do cela slišal njuni razgovor.

„Kam jo hoče prav za prav peljati,“ slišal je Dobriha strežaja pripovedovati, „tega ti jaz ne morem povedati. Toda verjemi mi, Lovre, da ti bo dobro plačal. Za srečo lipniške gospode pa tudi nisi posebno vnet, saj te je gospod prav naglo iz službe spodil.“

„Vendar mi je težko v to privoliti,“ omeni Lovre. „Gospa mi je vedno dobra bila.“

„Beži, beži! Saj nisi baba! Pomisli, kako plačilo dobiš! Saj bi jaz sam rad prevzel to nalogo, toda jaz nisem prav konj vajen; major pa ne pozna potov. Danes bode zeló temna noč; oblačno je že zdaj, luna bo pa pozno vzhajala. Zatorej je treba za to vožnjo večšega voznika, ki konje in pota pozná. Saj veš, kako hudi jarki so doli pod Črmošnjicami!

„To me ne skrbi, ali gospa se mi vendar smili.“

„Če nočeš ti, bode pa kdo drugi,“ odvrne naglo strežaj.

„Ne, rajši jaz prevzamem! Ali si pa vse dobro premislil in pripravil?“

„Vse je v redu,“ odgovori strežaj. „Gospa je sedaj pri župniku; gotovo misli tam tako dolgo ostati, da se major z Lipnice vmakne.“ O Ljudmilinej prošnji in o njenem razgovoru ni še strežaj ničesar vedel; za to mu je bilo tudi malo mar. „Naša naloga ni težavna,“ razlaga dalje svojemu tovarišu. „Ob desetih odrinemo z Lipnice. Jaz bodem nad vasjo pri cesti ob robu bližnje hoste čakal s pokritim vozom, major se bode pa s svojimi možmi priplazil do župnikove hiše. Od dekle župnikove sem že zvedel o vseh ondotnih razmerah. Gospa bode z Zaliko v sobi pri tleh prebivala, kjer navadno župnikovi gostje prenočujejo; drugih pripravnih sob župnik nima. Pri dohodu vojakov bode dekla Zaliko z zvijačo kam na stran zvalila, major in vojaki bodo pa med tem pri odprtih

vežnih vratih v gospejino sobo ulomili ter gospo siloma odpeljali ali odnesli k meni na voz. Tudi bodeta dva moža pazila, da bi strežnici, ko bi se začela kaj gibati in kričati, usta zamašila; župnika se tako ni več bati, ker je že prestar in preslab. Upam pa, da se bode vse tiho in brez krika izvršilo. Sèm do vrha bodem jaz vozil in konja vodil, da ne bode tebi potreba dol v vas hoditi; navzgor bo že kako šlo, navzdol bodeš pa ti vajeti v roke vzel in jaz se bom nazaj vrnil. Ob ednajstih že bodemo, mislim, na vrhu; na tém mestu, kjer zdaj leživa, te bodemo iskali; zatorej glej, da bodeš ob tem času že pripravljen, da te ne bo treba čakati.“

Dobriha je dovolj slišal. Ko se je bil strežaj že ločil od svojega tovariša, obrne se tudi njegov opazovalec proti domu. Pri odhodu pa zapazi na ležišču, kjer sta se ona dva prej pogovarjala, nekaj belega ležati. Dobriha se skloni in pobere neki list, ki je imel naslov na župnika. „To je pa menda strežaj pozabil gospodu izročiti,“ mislil si je sam pri sebi. „Hočem mu torej jaz to ljubav storiti.“ Nato list v žep utakne in urno proti vasi k župniku hiti, da bi gospo še o pravem času posvaril, kajti jelo se je že mračiti.

Vse to je Dobriha kratko in površno pri župniku navel, ker ni bilo več časa na tanko razlagati.

Župnik je prejel Ljudmilino pismo, katero bi bil imel že prejšnji dan dobiti, Ljudmila je pa spoznala, da je bil strežaj v resnici nezvest sluga, majorjev privrženec in Vinkov — izdajalec.

„Gospa, ne mudite se dalje tukaj!“ pravi Dobriha ter Ljudmilo k odhodu sili. „Ne samo to hišo, tudi naš kraj morate vsaj za nekoliko časa zapustiti. Ko bi tudi danes tem zanjkam utekli, jutre Vas ogleduhi zopet zasledijo, in oni hudobni človek Vam bode takoj za petami. Iz današnjega njegovega zalezovanja se lahko spozna, kak drzen naslastnik da je. Pred njim ne bode te varni, dokler ostanete v njegovem obližji.“

Nihče še ni vedel, da mora major čez dva dni Lipnico zapustiti; vojaki sami tudi niso o tem še ničesar slišali.

„Rada grem od tú,“ pravi Ljudmila. „Le pomagajte mi, da najdem kje svojega moža.“

„Ne, gospa, v ona mesta, kjer še Francozi gospodujejo, ne smete iti. Major je takoj zopet pri Vas, tam v tujini pa, ko bode te od vseh zapuščeni, Vas še lažje v svojo pest dobi. Glejte, na južnej strani pridete lahko v enej uri preko Kolpe na Hrvatsko; tam so sedaj že Avstrijci gospodje, tam bode te za vselej majorja rešeni.“

„Moj Bog!“ vzdihne Zalika. „Kako naj bi pa tam gospa sama med tujimi ljudmi živela!“

„Od doma odpotovati v neznan, tuj kraj,“ nareka počasi Ljudmila

žalno pomisljujoč, „ko ne vém, kje mi biva soprog, ali je še živ ali mrtev!“

„Pomirite se, gospa!“ ogласi se župnik, da bi o tej stvari razsodil. „Dobriha ima prav. Gospodu ne morete pomagati, ako tudi tukaj ostanete; njegova osoda je v božjih rokah. Če pa prestopite meje francoskih pokrajin, iznebite se vsaj tega nesramnega zalezovalca. Na južnem Štajerskem blizu hrvatske in kranjske meje poznam nekega župnika, prav postrežljivega moža. Njemu Vas bodem pismeno priporočil, on bode za Vas poiskal kako pošteno družino, kjer bode te lahko mirno preživeli te hude čase. Prosite tam Boga, da nam kmalu podeli zaželeni mir, prosite ga neumorno milosti za osodo svojega moža, za osodo vseh kranjskih rojakov, da bi zmagalo avstrijsko orožje. Potem bodo vsi tujci zapustili naše kraje, ječe se ujetnikom odpró, Vi pa bode te s svojim soprogom, ko se vrne iz zapora, veselo živeli na Lipnici.“

Molčé je zrla Ljudmila pred se na tla. Pomislila je nesrečo svojega revnega moža, pomislila je, kako borno mora ona sama od ostudnega preganjalca izgnana iz svojega doma, zapuščena begati po svetu. Neizmernost cele njene nesreče trgala jej je srce, toda župnikovim umnim nasvetom ni mogla ugovarjati, — udala se je osodi.

„Še danes odpotujte!“ prosi Dobriha. „Jutre Vas bode major zopet našel, in kar mu bode danes izpodletelo, utegne se mu jutre posrečiti. Ako še danes odrinete, ne bode nihče vedel o Vašem nočnem potovanju; po dnevu pa Vas zamore major še na poti prestreči.“

„Kje bodeve pa dobili voz in konje?“ vpraša Zalika.

„Za to bodem jaz skrbel,“ odgovori Dobriha. „Gospod župnik bode dal svojega hlapca, ki Vas po ovinkih proti Zagrebu in dalje proti severju pripelje k onemu župniku na južno Štajersko. Toda podvizajte se! Vaši napadniki pridejo kmalu; tú jih ne smete čakati. Za nekaj časa, da Vam pripraven voz udobim, hočem Vas onkraj vasi v Tomičkinej koči skriti; tam Vas ne bode nihče iskal. V tem času bodo pa tudi vojaki svoj junaški čin izvršili ter se s praznimi rokami domú vrnoli, da bode te potem tudi Vi gospa z Zaliko lahko mirno iz tega kraja odhajali.“

Pogovorili so se še, kar je bilo radi odhoda potreba. Zalika je zopet zložila gospejine reči, katerih je bila se vé le malo sabo z Lipnice prinesla. Ljudmili se je zdelo, kakor da bi zapuščala svojega zadnjega varuha in svetnika, ko se je poslavljal od župnika ter mu s hvaležnimi solzami močila rokó. „Gospod,“ prosila je pri slovesu, „nikarte pozabiti! Sporočite mi kmalu vse, kar bode te slišali o mojem soprogu!“ Rad jej je prikimal blagodušni starček, a tudi njemu se je umililo, ko je na pragu blagoslavljaó vzdigal roko nad odhajajočima ženskama.

Ko so ti odšli, zaklenol je župnik sobo, kjer bi bila imela gospa prenočiti, ter je ključ k sebi vzel. Prej pa že je bil deklo gor v postransko sobo

poklical ter jej različnih opravil naložil, da bi gospejinega odhoda ne zapazila. Zvedel je po Dobrihi, da je z napadniki sporazumljena, toda danes jej še ni ničesar očital, ker ni hotel pokazati, da je skrivna zarota že vsem znana. Naj le pridejo vojaki, mislil si je, saj ne bodo gospe drugod iskali, menéč, da je tú v sobi zaprta. Če pa tudi v sobo ulomijo, našli ne bodo nikogar, ampak le časa bodo mnogo pri tem iskanji izgubili, in med tem se bode gospa lahko skrila v varno zavetje.

Po končanem opravku je šla dekla urno zopet dol v pritličje (Parterre). Mislila je, da gospa z Zaliko v sosednjej sobi mirno premišljuje svojo nesrečo; zato je odprla vežne duri ter pričakovala svojih gostov.

Na jugovzhodni strani farne vasi stala je blizu ceste na nizkem pobjrdu majhna, že na pol podrtá koča, da se je njena prebivalka, stara, gluha Tomička v resnici bala, da ne bi hipoma pod zemljo zlezla. Tja je peljal Dobriha svoji varovanki, vedoč, da ju tam ne bode nihče iskal; vojaki ne bodo todi hodili, ker pelje pot z Lipnice po nasprotni, zahodni strani. „Čez dobro uro,“ dejal je Ljudmili odhajajoč, „pride po Vas župnikov hlapec z vozom. Bodite brez strahú! Ko bi se Vam pa utegnolo kaj žalega pripetiti, vedite, da sem jaz, da je pomoč blizu.“

To spregovorivši se naglo zopet na pot zabrne ter hiti, kolikor je mogel, v sosednjo bližnjo vas k mairju.

„Maire, čujte! Ali ne greste danes lovit?“ vpraša mairja Dobriha v sobo stopivši.

„Se vé da! Vojaki me že tukaj čakajo. Ali ne vém kam, ker so se vsi mladi ljudje poskrili.“

„Jaz vém za dobro divjačino,“ pravi Dobriha.

„Kje neki?“

„Lipniški strežaj bi bil za Vas kakor navlašč. Gospoda so zaprli, gospa je utekla, torej nima sedaj nobenega opravka več na Lipnici.“

„Toda njega gotovo major potrebuje,“ odgovori maire.

„Ali Vam je zaradi tega kaj zaukazal?“

„Ničesar ne! Vendar mislim, da se ne spodobi na Lipnici v obližji majorja loviti.“

„Ni potreba na Lipnico hoditi,“ odvrne Dobriha. „Ob desetih bode strežaj sam — tam na cesti pri vasi stal.“

„To pa to! Na cesti ne bode težavno. Naj si major pa kakega drugega človeka poišče, da mu bode stregel. Jaz moram novincev nabrati.“

„Torej le hitro odrinimo, da ne zamudimo,“ priganja Dobriha.

Nad vasjo v gozdu pri cesti so vojaki z mairjem in Dobriho prežali na svojo žrtev. Niso dolgo čakali. Kmalu se prikaže neki voz, kterege je pet ali šest mož spremljalo. Tik gozda voz z voznikom postoji, možje si nekaj pošepečejo, nato pa tiho odidejo proti vasi.

Ničesar hudega se nadejaje sedel je strežaj na vozu željno pričakujoč, kak izid bode ta napad imel. Hipoma planejo iz gozda vojaki, zgrabijo in uklenejo strežaja, nato ga pa siloma gor po cesti tirajo. Strežaj je prosil, vpil, na majorja se sklicaval, a vse to ni nič pomagalo. Vojaki so storili, kar jim je maire velel, maire pa ni imel zaradi strežaja nikakih ukazov. Nihče ni torej njegovega vpitja in njegovih prošenj poslušal; vojaki so ga kakor vsakega novinca takoj proti Ljubljani odvedli. Na vrhu gore je čakal Lovre, ki je bil za vožnjo najet. Pri meji ob cesti je sedel; strežaj ga je brž zapazil, ko je mimo njega šel. „Vse je izgubljeno,“ dejal mu je z žalostnim glasom. „Beži domú in se skrij, da tudi tebe ne ujamejo!“

Dobriha je ostal z mairjem na cesti pri vozu. Ko so vojaki s strežajem v noči in temi izginoli, da ni bilo nikogar več čuti, začel je maire popraševati, kaj bi se naj s tem vozom zdaj naredilo. Dobriha ga prime za roko rekoč: „Mislim, da ste z uspehom današnjega lova zadovoljni. Za plačilo storite mi pa tudi Vi ljubáv! Peljite ta voz zdaj precej v vas k župniku! On ga že pričakuje. Recite mu, da mu ga jaz pošljem, da je to tisti voz, kterega bode on nocoj potreboval. Prosim, ustrezite meni in župniku!“

Maire se ni prav nič obotavljal. Sedel je na voz, ki je takoj zdrčel proti vasi. Ko bi bil mož vedel, kam se je peljal, in kdo si je s prva najel ta voz, Bog zna, ali bi bil res tako postrežljiv!

Dobriha je od daleč sledil, da bi videl, kaj se bode zdaj v vasi godilo. Dobro je hotel paziti, da bi bil takoj pri rokah in bi gospej v sili pomagal, kolikor bi bilo mogoče, če bi se kateri izmed majorjevih služabnikov na drugo stran vasi proti Tomičkinej koči obrnul.

Ko se je maire pripeljal do župnikove hiše, privezal je konja na dvoru, sam pa je stopil k hiši na prag, da bi na vrata potrkal in posle zbudil. A začudil se je, ko je našel vežna vrata na cestnej strani odprta. Saj je vendar že davno deset odbilo! Ko je pa v vežo stopil, zapazil je slab svit, ki mu je iz kota na desnej strani nasproti bliščal. Plaho pogleda tja bolj na tanko in kmalu razloči v kotu velikega moža z majhno leščerbo v roki, okoli njega pa gručo bradatih in čudno našemljenih moških postav, ki so stale pred vrati bližnje sobe.

„Čemu si sèm voz pripeljal?“ zadere se neki osoren glas, da so mairju v strahu kosti sklepetale. Ta glas je že nekje čul, samo ne vé prav kje. To pa vé, da ga je takrat prav groza bilo.

„To ni on! Tuj človek je,“ zasliši se drug glas.

„Primate ga!“ veli prvi glas.

Prej ko se je maire zavedel, držala ga je trda pest za vrat. Toda strah je možu moč podvojil, s silo se otrese svojega napadnika, kakor blisk skoči čez vrata na cesto.

„Tolovaji, razbojniki! Pomagajte! Župnika hočejo zaklati,“ vpije maire preplašen ter po cesti teka gor in dol.

Tam pa tam se odpre kako okno, zmršane in zaspane glave vprašujejo, kaj da je; nekteri možje pridejo na cesto gledat in popraševat. Toda to še mairju ni bilo dovolj. K erkvi steče in jame zvoniti. To je pomagalo. V hipu je bila vsa vas po konci, vsi so hiteli, da bi župnika rešili. Pogumnejši so stopili v vežo; na klopi je še leščerba brlela, po tleh so ležale ponarejene brade, toda major je bil s svojimi pomagači že pete odnesel. Vse se mu je danes pokazilo. Dekla ni mogla Zalike iz sobe zvabiti, vojaki so že hoteli vrata zdrobiti, nato pa pride maire ter jim vse njih početje skazi. Se vé, pet ali šest mož se ne more s celo vasjo boriti. Za vasjo so utekli čez vrte domú na Lipnico. Dobriha se je pa prav škodoželjno smejal, ko jih je videl mimo sebe bežati. „Sedaj bode gospa pač lahko mirno odpotovala,“ mrmral je sam pri sebi.

Vaščanje so po župnikovej hiši vse staknoli in preiskali, da bi napadnike zasačili. Mnogo ljudij se je na cesti zbralo, kateri so željno popraševali po dogodkih v hiši, kajti za župnika so se bali. Še le, ko jim je ta pri odprtem oknu naznanil, da ni nobene nevarnosti več, pomirili so se ter domú odšli. Zadnji med odhajajočimi sosedi pa je bil maire, kateri je pred odhodom še k župniku v sobo stopil ter mu Dobrihino naročilo objavil.

„Prav hvaležen sem Vam za to ljubáv, maire!“ reče prijazno župnik pri slovesu ter mu stisne rokó.

Pol ure pozneje je postal voz pred Tomičkino hišo. Molčé sedete na-nj Ljudmila in Zalika, voznik požene, in voz zdrdra po poti pod goró proti jugo-vzhodu.

Med tem so se na nébu črni oblaki hujše zgostili ter zemljo pretéč zagnoli; od daleč se je zaslišalo strahovito bučanje in bobnenje. Debele kaplje so začele posamezno na tla padati, po oblakih so bliski kakor ognjene kače švigali, da je okolica grozno žarela v njihovem leskečem svitu. Ženski ste se na vozu plaho v kot stiskali, voznik se je zavijal, da bi se deža obranil, v svoje ogrinjalo ter je čila konja, ktera sta plašljivo odskakovala, previdno in počasi vodil po klanci navzgor.

Z gore se začuje votel, tužno zategnen glas. Bil je Dobriha. Domú prišedši se je vsedel k oknu ter zrl v ponočno tmino; iz prsij se mu dviga mogočen glas divnega hrepenenja po neznanem domu, po izgubljeni sreči. Njegovo tožljivo petje se je čudno ujemalo z grozečim gromenjem, med ponočnim treskom in vihrom se je čulo, kakor da bi pri obnem propadu zemeljskega blagostanja ponočni duh jokal nad razvalinami človeške sreče. — Je-li Dobriha znal, da ga doli pod goro čuje revna žena, da svoja čuvstva strinja z njegovo žalostinko?

Voz dospe na vrh klanca, kateri je mejil razgled lipniške okolice. Ljudmila se spne iz voza, da bi z zadnjim pogledom pozdravila svoj domači kraj. Grozna temota jo obdaja, a žarni blisk jej hipoma za trenotek razsveti okolico. Na nasprotnem holmu se je dvigalo prijazno poslopje, lipniška domačija, v dolini se je farna crkev svetlo lesketala, na bližnji gori pa se je spenjala visoka postava gorskega samotarja, ki je popustivši petje, svest si svojega namišljenega poklica palico dvigal proti meglicam, da bi odvrnil točo. Ali le én trenotek se je kazal ta prizor; v hipu nastane gosta tmina, kakor da bi hotela odhajajočej ženi za vselej zakriti ljubi njej kraj. Izpod neba strašno zabučí, da se je gora stresala ob mogočnem gromu, dež se vlije, voz pa zdrči navzdol, v tuj, neznan svet. Ljudmila se zopet vsede, podpre si glavo ter toči solze, — bridke solze slovesa. —

Pozdrav ti torej, miljeni mi kraj, zračne višave svetega mirú! Bog z Vami, tihe vi doline, kjer čula sem ljubezni glas! Pozdravljam Vas, domače trate, zali vrti, kjer sem se blažena in osrečena naselila, kjer sem si stvarila raj, polen blagosti, gojila si srečo s svojim prijateljem. Sovražne sile so mi srce ostrupile ter me pahnole v tujino. Moj dragi dom! Tvoja podoba naj mi bode tešilo, naj me spremlja, ko te zapuščam revica. Z Bogom! ti milo kličem k žalemu slovesu. — (Dalje pride).

K r e s o v a.

Oj čujte kaj poka, odmeva kot grom?
Kaj dole pretresa slovenske in loge?
Vzvišena pesen glasi se: za dom,
Oj bratje predragi! na noge, na noge!

Kak zubelj valí se raz vrha goré
Na kviško, na kviško gor v sinje višave,
Temnevajo žarno bleskeče zvezdé,
Na noge, na noge ljubitelji Slave!

Slovenci na rame butáro goril,
In z njimi viharno na goro, na goro!
Ne plaš' mo se pota, težave in sil,
Oj bratje slovenski! na goro, na goro!

Prvaki slovenski zažigajo les,
In kličejo milo: oj bratje gorila!
Da plamen bo švigal do sinjih nebes,
Vsa v blesku zažari Slovenija mila.

Zaukajmo bratje! že kres plameni,
Zagrómite z možnarji strelci veselo,
Naj zemlja se trese, naj v zboru doni!
Oj bratje slovenski! vzajemno na delo!

J. Frankolski.

Blagodejna zvezdica.

(Novela.)

(Dalje.)

IV.

Potovalec, ki potuje po južnej železnici, ne more prezreti na nekej postaji na spodnjem Štajerskem jako romantične doline, ki se nenadejana očém prikaže: visoke gore, obraščene z bukvjem in hrastovjem, na njihovem vznožji gosta vrsta vedno zelenih gozdičev, sredi njih pa bela kopica velikih poslopij. Gosti dim, ki neprestano puha proti nebu, nam svedoči, da je ta prijazni kraj obrtnosti posvečen. In res, skozi dolgo vrsto let že tu marljivo opravljajo svoj posel fužine firme: „Berthold in tovariši.“ Njihov ustanovnik je bil Bruno Berthold starejši, sedanji vodja in glavni gospodar pa Bruno Berthold mlajši. Na desnej strani vasi, kakih sto korakov oddaljeno od fužinskih tovaren, stoji okusno poslopje okinčano z velikim vrtom, kjer stanuje Bertholdova rodbina.

Gospod Berthold starejši, ki pa je zdaj vsled mrtvuda, ki ga je na eden del života zadel, nezmožen fužine nadzirati, bil je svoj čas jako sposoben za svoj posel. Užival je skozi celih štirideset let spoštovanje in zaupanje svojih družnikov in udanost podložnikov. Oženil se je v poznih letih z jako mlado mestno krasotico. A mlada soproga, že od otročjih let razvajena, dolgočasovala se je neizmerno v majhnem kraji, sredi šuma živahnega delavnega življenja. Zbežala je torej večkrat v letu k svojim sorodnikom v bližnje mesto, kjer se je mudila po cele tedne. Tam je nadaljevala svoje prejšnje razkošno življenje na račun možá, ki se je domá rad trudil in ubijal, da ni odrekal ugodnosti svojeje nežnej zakonskej polovici. Darovala mu je bila tri sine, in s tem se je stari Berthold tolažil, menéč, da je za-nj žena, priletnemu, dolgočasnemu možu dovolj storila. Gospa Bertholdova pa je soproga zagotovljala, da ima za otroke in vodstvo hiše vestno oskrbnico in zanesljivo varuhinjo; da se torej smé brez skrbi nekoliko odtegovati prozaičnim slikam rodbinskega življenja.

Ko je gospoda Bertholda zadél mrtvud, bil je v petinsedemdesetem letu, njegova soproga pa še le v petinštiridesetem.

Bruno Berthold mlajši, naslednik svojega očeta, bil je sedemin-dvajsetleten mladeneč, resnega obnašanja, skrben in neutrudljiv, ki je v teku enega leta, kar je bil prevzel vodstvo fužin, delal čast svojemu predniku.

Hugo, drugi Bertholdov sin, vrgel se je po materi. Lahkoživni mladeneč ni maral nadaljevati svojih študij na univerzi, kakor je bila očetova želja, temveč določil se je za vojaški stan. Ker je bil Hugo največji gizdalin, vedel je dobro, da huzarska uniforma bolj pristoja njegovej

lepej osebi, kakor pa doktorski klobuk. Potrpežljivo je sedel vsako jutro pol ure v zaduhlej sobici svojega brivca, da je svojemu dekliškemu obrazu priredil še kodraste lasi. Hodil je spremljan povsod od velikega bulldoga, ljubil konje ter bil strasten jezdec, žvižgal celi dan operetne napeve in dvoril gledališnim igralkam. Na očetovem domu se je prikazoval samo tedaj, kedar so mu upniki preveč nagajali. Domá pa se je materi takó dolgo prilizoval, dokler mu ni ona pri očetu izprosilá denarja za poplačanje svojih dolgov.

Oskar, najmlajši sin, bil je nesrečnik že od svojega rojstva. Narodil se je hrom in bil takó potrlih udov, da ni mogel sam na nogah stati niti žlice k ustom donašati. Poleg tega je bil vedno bolehen, in zdravniki so mu prorokovali kratko življenje. Sedel je vedno v vozeku, imel slugo, ki mu je stregel, in družbenika, ki ga je nekoliko izobraževal in kratkočasil. A ker je bil Oskar vsled bolezni jako siten in dražljiv, ni nobeden družbenik pri njem dalje časa ostajal, kakor po eden mesec.

Gospa Bertholdova, ki ni nikdar veliko marala za svoje otroke, ker je sebe preveč ljubila, čutila je do Oskarja celó neko zoprnost. Sramovala se je, da je nje otrok tako spačen človek. Držala se je daleč od njega, bolj ko mogoče. Ni tedaj čuda, da se je že bila naveličala iskati vedno novih družbenikov za sina. Ko je torej slučajno čitala v novinah znano nam Adino notico, domišljevala si je, ali ne bi menda mlada ženska imela več potrpljenja z bolehnim čemernim šestnajstletnim fantom, kakor pa moški. Ni se dolgo obotavljala. Hotela je poizkusiti. Pisala je takoj na dotično mesto. Ta ponudba sicer ni bila po Adinem okusu; ker pa se ni med tem nobena druga oglasila, sprejela jo je vendar in hitro odpotovala, ker jej je gospa Bertholdova še enkrat po brzojavu naznanila, da je nujno potrebuje.

V.

Bertholdova rodbina je že bila povečerjala. V prostornej obednici, močno razsvetljenej po velikej plinovej svetilnici, ki je visela sredi sobe, ostala je rodbina tá večer še nekoliko časa skupaj. Pričakovali so novo družbenico. Na nizkem naslonjači v desnem kotu sobe, proč od luči obrnen, sloni med blazinami in odejami v dveh gubah stari Berthold.

V drugem kotu pri malej mizi sedita Bruno in Hugo kvartajoč, da jima čas hitrejše preide. Hugo nosi levo roko zavito v črno svileno ruto, ki mu z vrata visi. Vsled nekega dvoboja, ki mu je usekal globoko rano na roki, bil je zdaj domá na trimesečnem dopustu.

Na sofi sredi sobe sloni gospa Bertholdova vidno razjarjena, leno potegujoč iglo iz batistnega prtiča, kterega veze.

Njej nasproti sedi okusno opravljena lepa gospodična in prikimava vsakej gospejinej besedi. Njen obraz, ki ima grški rez, je brez dušnega

izraza; njene krasne, temne oči gledajo medlo; na lepih njenih rudečih ustnicah se vedno ziblje neki zopern nasméh. Človek, ki je z njo občeval, čutil je opazujoč njeno dovršeno lepoto enako, kakor kedar opazuje umetno izdelan grški kip: utis kamenite lepote.

Vi bi ne verjeli Kornelija, vzdihne gospa Bertholdova izpustivši delo iz rok in tipaje si sence, kakó so danes moji živci razdraženi! Ta nesrečni fant! Koliko nam je v enem tednu napravil sitnob! Nihče mu ne more zadovoljiti. Da bi vsaj nocoj prišla njegova družbenica! —

Ali je pisala, da pride? pravi z nasmehom Kornelija. —

Na moj brzogovni poziv ni bilo odgovora. Ali že prej nam je bila naznanila, da bode petnajstega ali šestnajstega gotovo tú. Ker pa imamo danes šestnajstega, pričakujem jo gotovo. —

Kornelija zeha in opazuje jekleno spono, ki se je svetila na njenem svilenem obuvalu.

Kornelija je bila edini otrok soseda in sodružnika Bertholdovih fužin. Ker je mater rano izgubila in gospa Bertholdova ni imela hčeri, bili ste vedno skupaj. Bertholdova gospa se je brigala za njene toilette, vodila jo v društva in z izgovorom, da nadomestuje ubogej Korneliji mater, nadaljevala svoje razkošno življenje, brez kterega bi, kakor je trdila, ne mogla živeti.

Kornelija, pusto, dolgočasno dekle, pustila se je od nje voditi in je občudovala njene ničemerne nazore. Razven tega je že bilo davno med Kornelijevim očetom in Bertholdovimi skleneno, da postane Kornelija enkrat Brunova soproga. Takó bi se združilo v énih rokah dvojno veliko premoženje.

Kornelija je že stopila v svoje petindvajseto leto, a Bruno ni, kakor se je videlo, niti mislil na ženitev. Zastonj mu je mati prigovarjala, da se naj vendar s Kornelijo vsaj zaroči. Bruno je na to vselej kratko odgovarjal, da še ne vidi nobene sile. Živel je sploh le za svoje opravke, prezirajoč mater in Kornelijo.

Korneliji, brezčutnej proti vsemu, kar jo je obdajalo, bil je vendar Bruno edina stvar na svetu, za ktero je čutila nekoliko zanimanja. Ona ni mogla razumeti, zakaj se Bruno takó malo briga za njo, svojo bodočo soprogo. Da bi jo pa bila Brunova hladnokrvnost žalostila, ali pa celó žalila, kaj takega ni Kornelija v svojej maločutnosti niti čutila. Bila je pa zató tem bolj pogostoma pri Bertholdovih, da bi Bruna s svojo navzočnostjo spominjala roditeljevih naklepov, ter je potrpljivo pričakovala dné svoje rešitve.

Bruno ni nikdar maral za Kornelijo. Videl jo je z malega, poznal vse njene slabosti, takó da ni ona imela za-nj nobenega čara, ki bi ga naj bil privabil v ljubezenske spono. Tudi njeno lepoto le gledati se je bil že davno naveličal. Da bi se pa poročil po roditeljevih željah z de-

vojko, do ktere ni čutil najmanjšega nagnenja, zdelo se mu je, da ne bode nikdar prepozno.

Bruno, ob kateri uri pa pride večerni vlak? —

Ob devetih in sedmih minutah, mama, odgovori hitro Hugo namesto Bruna. —

Zdaj pa je že kmalu pol desetih, pravi v skrbéh gospa Bertholdova in postaja nemirna. —

Čez nekaj časa pa zopet povzame besedo: Bruno, ali si pazil, da bi kočijaš ne zamudil vlaka? —

Vse je v redu, mama; le brez skrbi bodite, oglasi se zdaj Bruno. —

Odkar je nesreča zadela starega Bertholda, začela je njegova žena nekako spoštovati sina Bruna. Od njega je bil zdaj odvisen obstanek in pomnožek rodbinskega premoženja. To je mati dobro vedela; zato se mu je hotela prikupiti s tem, da je le njemu zaupala, le njega za svet popraševala, le njega odlikovala, kedar in kolikor je mogla.

Na dvorišči se je začul ropot prihajajočega voza.

Družbenica je že tú, pravi Hugo zadovoljno, pusti kvartanje, natakne si enočnik na okó in se obrne proti vratom, da bi bolje opazoval prihajajočo gospodično.

Hugo, ti si v vsem svojem početji pretiran, pravi svarljivo mati. Česa neki pričakuješ od revne sirote, ki mora služiti, da se preživi? —

Ali mama, odvrne veselo Hugo, ime Ada je takó poetično, da si tudi njeno osebo kot tako mislim. —

Poetičnost iščeš na človeku, ki se je mučil celi dan na potovanji? — pravi Bruno z nasmehom. Prašna bode od nog do glave, lice in roke jej bodo črne od dima in dišala bode po premogu. Zdaj imaš sliko poetične prikazni, ktere takó praznično pričakuješ. — Rekši vzame časopis in se vá-nj uglobi.

Kornelija se je mehanično smejala Brunovej opazki in radovedno gledala proti vratom.

Dveri se odpró in hišinja naznanja prihod Oskarjeve družbenice. Takoj za njo pride Ada, oziraje se boječ po sobi.

Le bližje, gospodična Ada, dobro došla! Kako težko sem Vas že pričakovala, poreče gospa Bertholdova s tankim glasom, ki je pa pri njej bil vselej znamenje zadovoljnosti. —

Ada je izgledala prav takó, kakor jo je Bruno naslikal. Vrh tega pa je bila še silno bleda vsled boječnosti. Približa se gospej in se jej nekoliko nerodno pokloni. Vedela je, da jo radovedno navzoči opazujejo, in to jo je motilo.

Ali ste dobili moj telegramm? nadaljuje gospa, da jo osrči. —

Da, milostljiva gospa, odgovori na to Ada še precej krepko, ker je čutila, da se je treba ohrabriti, da bi ne napravila slabega utisa, —

toda takrat še nisem za potovanje bila pripravljena in nisem utegnola prej odpotovati, kakor to jutro. —

Da pridemo k stvari, deje gospa Bertholdova in pretrga Adino govorjenje. Videlo se je, da jej ona ne dovoli zaupno vesti se z njo. Vaše opravilo v naši hiši, kakor sem Vam že pisala, bode to, da družbo delate bolnemu fantu in da čitate zvečer, ko on zaspi, časopise gospodu Bertholdu. Oskar, povem Vam koj odkritosrčno, je jako siten in neprenosljiv vsled bolezní. Zato sem menila najeti mu družbenico mesto družbenika, ker ste menda vi mlade ženske bolj potrpljive od moških. Prizadevajte si torej, da se v potrpežljivosti odlikujete od svojih prednikov. To pa Vam naročam, da nočem nikdar ničesar čuti o sitnobah, ki utegnejo med Vama nastati. Moji živci so močno občutljivi in ne prenašajo nikakoršnih razdražeb. Glejte, da z njim bolje ko mogoče izhajate; Vaš trud se Vam bode dostojno poplačal. —

Ada, ki je ves čas, ko je gospa govorila, s povešenimi očmi jo pazljivo poslušala, uprla je zdaj svoj pogled na njo, opazujoč z neko iznenadjenostjo mater, ki je takó brezčutno o svojem bolnem sinu govorila, in poreče: Prizadevati si hočem po mogočnosti, da ustrežem gospodu Oskarju in da se vedem po Vaših zapovedih. — To pa je rekla z glasom, ki je kazal voljo, da hoče tudi izpolnjevati, kar je obetala. —

Kaj se je zgodilo? oglasi se zdaj hripav glas na konci sobe. Stari Berthold se je bil vzbudil vsled živahnega govorjenja. —

Kornelija, predstavite gospodično mojemu soprogu, prosi gospa.

Kornelija vstane, približa se staremu gospodu in z umetnim glasom pravi: Gospodična Ada je tu! —

Kdo? praša starec začudjen.

Oskarjeva družbenica je prišla, ponavlja Kornelija. —

Le bližje, moja draga, le bližje! pravi gospod Berthold z dobrodušnim glasom. In ko se mu Ada približa, pomoli jej koščeno roko v pozdrav.

Ada, prijetno iznenadjena vsled starčeve prijaznosti, dejala je takoj svojo majhno ročico v njegovo otrpnelo.

Stari Berthold jo pomenljivo ogleduje, potem pa reče: Vašej potrpežljivosti izročam svojega nesrečnega sina Oskarja. Vaše lice mi govori o blagem srci; bodite mu Vi njegov dobri angelj varuh. Kako Vam je imé?

Ada.

Kako? — Prosim, stopite na mojo levo stran; na desno uho nič ne čujem.

Ada to stori in mu še enkrat pové svoje imé.

Starec je nekaj godrnjal. Poznalo se mu je, da ne more zapopasti, da bi Ada bilo kakovo imé. Kje so Vaši roditelji, nadaljuje zdaj.

Jaz sem sirota, odgovori Ada, skoro jokaje.

Sirota! Hm! — Kako nespametni stariši, da umró in puščajo tako stvarico samo na svetu! — Glava mu je zlezla na prsi, zamežal je z očmi, začel je hrliti, kar je značilo, da je starec pozabil na svojo okolico in zadremal.

Gospa Bertholdova pozvoní. Hišinji, ki se je hitro prikazala, ukaže Ado v njeno spalnico odvesti, češ da mora biti silno utrujena.

Ko se jej Ada poslovi, še dostavi: Dobro se spočijte! Jutre prevzamete takoj za rana svoje delo, in zagotavljam Vam, da ni lahka naloga, ki Vas čaka. —

Ko je Ada zapustila sobo, skoči Hugo po konci rekoč: Ali, mama, gospodična Ada je gotovo lačna; zakaj jej niste dali prinesiti nekaj večerje? —

Dragi Hugo, odvrne mati s porogljivostjo, ti me ne boš učil obnašati se s svojimi podložniki. Sicer pa ne bodeš užival nikdar veselja gledati, kakó se vede gospodična Ada pri jedi. Ona bode obedovala z Oskarjem in ne pri našej mizi. Potem se obrne proti Korneliji in pravi: Kakó Vam ugaja nova družbenica?

Videti je také zastradana, bil je Kornelijin odgovor.

Meni se zdi ponižna in dobra, dostavi gospa. Sklonivši se proti njenemu ušesu pa še šepetá: Ni lepa, revica. To me veseli; vsaj se ne bo Hugo v njo zagledal.

Hugo pa je ravno takrat in tudi tako tiho poprašal brata, ali se mu Ada dopade.

Bruno je pomajal z ramama rekoč, da se on ne zanima za ljudi, ktere mati jemlje v svojo službo.

Hugo mu je še nekoliko govoril o majhnej Adinej nogi in roki, o edinem, kar je na njej mogel dobro videti pri slabih svojih očéh in neugodnej svetlobi v sobi.

Ko je Ada v svojej sobi odložila popotne reči, vsede se na stol, da si oddahne in si še enkrat v duhu predoči sprejém v Bertholdovej hiši. Kakor je bil dober utis, kterega jej je v trenutku napravil stari Berthold, ravno také slab je bil oni njegove gospé. Razna čuvstva so se v njej vzbujala. Potem pa poklekne k vznožju postelje, pokrije si z rokama obraz in vzdihne:

Takó sama, také sama sem na svetu!

VI.

Ko so drugo jutro Ado predstavljali Oskarju, čepel je ta v vozku vzdihujoč od dolgega časa. Ada se mu približa, vzame njegove otroške ročice med svoje in pravi z občutkom: Gospod Oskar, ali mi boste ne-

koliko prijazni, ki bodem le za Vas živela in si prizadevala Vašim željam ustrezati? —

Oskar jo je začudjen pogledal. Tako prijaznih besed ni bil vajen. Kdo ste Vi, ki mi obetate biti dobri z menoj, ko me v hiši nihče ne mara razven očeta in Bruna? —

Moje imé je Ada in sem pozvana, da Vam delam družbo namesto onih gospodov, ktere ste prej imeli. Ali Vam je to prav? —

In Vi ne boste nikdar bežali od mene, kakor se me izogibljete mama in Kornelija? —

Nikdar, gospod Oskar! Ljubila Vas bodem, kakor bi mi bili bratec in si prizadevala, da bodete tudi Vi za mene enako čutili.

Ne rekajte mi gospod, prosi Oskar. Zdi se mi, kakor bi se mi hoteli posmehovati. Ali ne vidite, da nisem daljši od enega metra? Vi ste mi po godu in čutim, da bodem z Vami gotovo zadovoljen. Klical Vas pa bodem Ado in ne gospodično Ado. Ali to smem? — Ko mu Ada prikima, še dostavi: Dajte mi zdaj še en poljub, da bode najino prijateljstvo bolj trdno. —

Ada se obotavlja in zarudí. Oskarjeva glava je bila velika in njegov obraz je vsled vedne bolezní izgledal starejši. A gledala je na njegovo nedorastlo majhno teló, videla, kakó jo on proseče gleda, da bi mu izpolnila željo, in imela je usmiljenje z njim. Skloni se proti njemu ter ga lahno na čelo poljubi. In prijateljstvo med njima bilo je v resnici od tistega trenutka skleneno.

Ada se je potem v neverjetno kratkem času privadila svojega novega življenja. S trdno voljo, ktero si je za prvi pogoj postavila kot sredstvo, da si pogladi neugodnosti, ki bi jo utegnole motiti pri izvrševanju svoje težavne nalóge, dosegla je pri Oskarji, kar ni nihče pred njo mogel doseči. Z vso njej lastno potrpežljivostjo in nežnostjo bavila se je z njim, izpolnjevala mu vsako željo, takó da je Oskar v teku enega meseca postal krotek kot jagnje.

Tudi Ada je v sebi začutila neko do zdaj njej neznano zadovoljnost. Ta pa je izvirala iz ljubezni do njenega novega poklica. Njeno lice je začelo cvesti, njen život se jel razvijati ter v kratkem dosegel ono popolnost, ktero je bil prej zamudil. Strmé je gospa Bertholdova opazovala, da postaja Ada vedno krasnejša. Na njenem cvetočem lici je bliščal odsév nedolžnosti in blagosti njene duše; iz vse njene osebe je sijala miloba. Začela se je torej bati, da bi Adina prikazen ne postala nevarna odrastlima sinovoma. A tolažila se je s tem, da je Ada ponižno in pametno dekle, ki bi gotovo ne dajala nobenega pomena dvorljivim besedam, ktere bi jej sinova utegnola povedati. Prav za prav je bila v skrbéh le zavoljo Huga. Vedela je, da je Bruno jako neobčutljiv proti ženskemu spolu in preveč moški, da bi, že na pol ženin s Kornelijo, nadlegoval z brezciljnim

postopanjem družbenico. Pazila je tedaj le na Huga, menéč, da mora takoj, ko izteče njegov dopust, nazaj k svojemu polku.

A Hugo je mislil čisto nasprotno od matere. On je bil vselej prvi, ki je zapazil na Adi kak nov čar. Pazljivo jo je namreč vsak večer opazoval, kedar je staremu Bertholdu časopise čitala. On, ki ni v mestu nikdar živel brez ljubezenskih zapletkov, menil je, da se ga je sama previdnost usmilila in mu v dolgočasno hišo poslala lepo Ado v razvedrenje njegovega duha. Rad bi jej bil začel dvoriti, a nikdar ni našel prilike k temu. Ada je bila vedno pri Oskarji, ali pa z njim in slugo, ki ga je vozil, na sprehodih. V svojo največjo žalost je videl, da se njegov dopust h koncu nagiblje, a seznanil se še ni bil z njo. Toda njegova zviijačnost mu takoj pomaga iz zadrege. Izprosi si namreč pri svojem predstojniku še eden mesec dopusta, češ da je njegova roka sicer ozdravela, ali ne čuti še prejšnje moči. Storil pa je to na skrivnem brez materinega vedenja. Menil jej je povedati še le tedaj, ko že bode imel dovoljenje v rokah. Bruno, kteremu je bil svojo skrivnost zaupal, ga je prav resno posvaril, a Huga je to svarjenje malo brigalo. Da bi užival slast kratkočasenja z lepo gospodično, požiral je rad nekoliko ostrih besed. Trl si je glavo, na kak način bi se seznanil z Ado. Na zadnje si izmisli Oskarja obiskati, kar pa prej nikdar ni storil. Vedel je, da Ado pri njem gotovo najde. Sevéda Oskarjeva pričujočnost mu ni bila ljuba. A da napravi prvo znanje, mislil si je, bi vendar veljalo.

Svojega sklepa ni pustil dozoreti. Napravi si izborno toiletto, pomudi se precej dolgo pred zrcalom, navihajoč si male brke ter obiše Oskarja.

Oskarja so bili ravno domú privozili z jutranjega sprehoda ter je zdaj, v svojem naslonjači čepé, pazljivo poslušal Ado, ki mu je čitala iz neke knjige.

Ko Hugo v sobo stopi, odloži Ada knjigo vidno v zadregi in se hoče oddaljiti. Začela je namreč slutiti Hugove namene in si takoj domislila, da velja ta pohod njej, ne pa bolnemu bratu. A Hugo jo uljudno vabi ostati, med tem ko jo je Oskar skoro jokajoč prosil, da bi ne odšla. Adi se je zdelo, kakor da se Oskar boji svojega brata. Zató je ostala in vzemši neko ročno delo vsedla se na prejšnje mesto.

No Oskar, začne Hugo, čestitam ti, da takó dobro izgledaš. Je-li, da je boljše imeti družbenico in to še takó ljubeznjivo, kakor pa dolgočasnega družbenika? Pri teh besedah pogleda goreče na Ado. A ona ne vidi njegovih pogledov, ker je zrla v svoje delo.

Čestitam, čestitam ti iz celega srca, nadaljuje Hugo podajajoč Oskarju roko.

Kaj, ali nočeš udariti? še dostavi, ko vidi, da se Oskar ne gane. Potem pa reče porogljivo smeje se: Saj res, pozabil sem, da ne moreš

vzdignoti roke. Glej, kakó sem pozabljiv! — in pri teh besedah se je vedno smejal.

Ada je zmirom gledala na svoje delo, Oskar pa jezno v stran.

Kaj se držiš takó čemerno? povzame Hugo zopet besedo tiho se jezé, da se Ada ne smeji njegovim besedam. Saj te nisem hotel žaliti. Le vrlo v zdravji napreduj in kmalu te hočem učiti jezdariti. Ah, Oskar, to je veselje sedeti na živahnem konjičku! Hop! hop! in v desetih minutah si prejezdil več okolice, kakor te tvoj počasni sluga v dveh letih prevozi. Hotel je še nekaj dostaviti, a moti ga silno bridki Oskarjev jok. Ubogi fant! poslušal je nekaj časa potrpežljivo bratove opazke, potem pa se čutil takó zasmehovanega in ponižanega in še to v pričo Ade, da mu je presedlo. Polastila se ga je zopet nekdanja razjarjenost.

Ada se je ves čas komaj premagovala, da bi Hugu ne prepovedala, da naj bolnika dalje ne draži; začuvši pa zdaj Oskarjev obupni jok čutila je potrebnost, da svojega gojenca reši brezsrčnega nadlegovalca. Vstane, približa se Hugu za dva koraka in v francoskem, Oskarju nerazumnem jeziku s srditim obrazom in zapovedujočim glasom poreče: Gospod lieutenant! Ako ne veste svojega časa bolje porabiti, kakor da pridete dražit bolnega brata, jaz, postavljena za varuhinjo njegovega dušnega mirú, Vam ukažem sobo zapustiti. Ob énem Vam tudi prepovedujem, da bi se kdaj še sém prikazali. — Rekši mu obrne hrbet in Oskarja pomirjuje.

Hugo je stal z napolodprtimi usti in delal velike očí. Ni vedel, ali sanja, ali je resnica, da ga je Ada spodila. Na zadnje se ga smeh poloti in krohota je zapusti sobo. —

Na dvoriščí zapazi Bruna in mu že od daleč miga, naj ga počaka. Krohota se mu potem približa in pravi: Ah Bruno, kakšen prizor sem zdaj le preživel z našo „malo“! — Potem mu pripoveduje na tanko, kar že vemo, in končuje z besedami: Pravite, da je Ada stotnikova hči! Jaz pa ti povém, da mora ona biti hči kakšnega pastorja, ker ima izvrstno nadarjenost za pridigarja! —

Hugo, ti stvar pretiravaš, posvari ga Bruno, in čelo se mu stemni. Vsled tvoje neumne šale bode Ada izgubila svoje dobro imé, tebi pa tudi ne bode ne v čast ne v korist. —

A kaj! jaz sem vojak, meni je vse dovoljeno, odvrne Hugo ponosno in se zravná po konci. Ada se pa mora za kazen, ker mi jih je naštela, v mene še zaljubiti. Ali ne verjameš, Bruno? popraša brata, vidéč ga neverjetno majati z glavo. Jaz pa ti povém, da se bode, in to v prav kratkem času. Ali ne veš, da še po nevihti solnce prijaznejše sije? —

A Bruno ga ni več poslušal, temveč šel je po svojem opraviilu.

Hugo pa zažvižga bulldogu in obadva korakata potem iz dvoriščá na prosto.

(Dalje pride.)

Národno blago.

J. pl. K.

11. Moštejeva.

(Iz junske doline.)

Preljubi prijatli,
Veseli bodimo!
Smo moštej dobili,
Je močno sladkó.
Smo moštej dobili,
Se kmet veseli,
'ma mošta zadosti
'noj Boga časti.

Sem videl, sem slišal
Kak' žalostno je,
Po drugih deželah
Pobito je vse!
Koroška dežela
Naj bolj se glasi,
'ma mošta zadosti
'noj Boga časti!

Res lani je bila
Kaj slaba za nas,
Smo mor'li pobirat',
'noj k domu nosit'.
Te moštej rad pije,
Bod' star al' pa mlad,
Po glav' se mu suče,
Da mirno gre spat'.

Te moštej rumeni
Je z naših goric;
Le pijmo te moštej,
Saj je po pravic!
Te moštej dobimo,
Se kmet veseli,
Le pijmo te moštej,
Saj k' nema kosti!

Kmet sode nabija
Noj pravi na glas,
Ko sod ti nalija:
„Je dobro za nas!“
Ko sodov primanjka:
„O, kam ga bom djal?
„Koj pridi, moj bratec,
„Še teb' ga bom dal!“

12. Življenje.

(Iz junske doline.)

Jaz vidim pijance
Pri miz' moje znance,
Jaz sem pa koj domá
K' je prazna mošnja.

So dro bogat' pávri,
Da vboštvo k' ne trpó;
Da li' 'majo še 'narje,
Pa vodo pijó.

Enm' vsakem' stan'
So križi na stran';
Kdor na svét' živi,
Vsak nekaj trpi.

13. Radeckijeva.

(Na Djekšah.)

Radecki 'ma že sivo gravó,
On pa še gre na vojskó ž njo;
Močno se boj' prepíral',
Boj' Majland noter jemal';
Vse on premágu bo,
Vse koj z božjo močjó.

Se sabelce že bliskajo,
Vahji se pa stiskajo;
Te dečle se že jokajo,
Avbe, avbe, ójójó,
Zdaj pa puabča več
Nazaj k' ne bó!

14. Ljubica.

(Iz zilske doline.)

Sem bil včera j na semenje,
Pri svet'm Jurji na gorè,
Tam je ljubica rajála,
Meni v srce nahajala.

Je b'la tenka ko konopla,
Redeča kakor gartroža,
Béla, ko makov cvét,
Sam Bog te zvolil na ta svét.

15. Pridi.

(Iz gornje rožne doline.)

V vrtiču rastejo rože lepè,
 Lepe rudeče ino rumenè;
 Dekle natrgaj jih mi!
 En pušele mi vsaj stori, —
 Juhé! 'no z žido povi!

Rožce že davno potrgane 'mam,
 Žido zeleno tud' kúpila bom;
 Kedar boš ti prišel,
 Boš pušele tvoj našel.
 Juhé! koj gvišno pridi!

Kedar jaz pridem, k' ne pridem sam,
 Z mano še pride en gorši moj špan,
 Daleč je, strah me je —
 Kje bom jaz klical te?
 Juhé! koj k meni pridi!

K tebi ne pridem, za durce ne vem,
 Na okno potrkam, te gori zbudim:
 Le vstani, ljubica,
 Svetiš kot lunica,
 Gorši kot solnce po dni!

Kedar greš v hirbart, koj pridi gredè,
 Bom pa en malo pogóstila te,
 Piti ti dobro dam,
 Rajat te tud' peljam,
 Juhé, koj gvišno pridi!

Beseda o jugoslovanskih razmerah.

Jugoslovanstvo je lepo ime, v kterega pojmu se sveti prekrasen ideal navduševajoči vse pravoidealne Jugoslovane in njihove prijatelje. Jugoslovanstvo bi namreč imelo biti izraz duševne solidarnosti vseh slovanskih na jugu Evrope bivajočih plemen, združenih v bratskej slogi za medsobno podporo v strmljenji za močen in zdaten napredek v prosveti in obrambi svojih najdražjih svetinj proti navalom in napadom mnogoterih sovražnikov slovanstva. Jugoslovanstvo je torej prekrasen in vsega strmljenja vreden ideal, za kterega so se navduševali in po kterem so hrepeneli naši najblažji možje, in h kteremu mora težiti in se za-nj truditi vsakdo, komur je boljša, srečnejša in slavnejša bodočnost Jugoslovanov na sreci.

Vendar narodna skupna zavest ali solidarnost jugoslovanska je še zeló zeló slaba, mnogo slabša nego si jo idealno navdušeni rodoljubi mislijo ali priznavati hočejo; pa ne bojmo se spoznavati, da se nam mnogo prikaznij, ktere nam z daleka preljubko bliščijo in srce z radostjo napolnjujejo, ob bližnjem razmotrivanji skazuje kot goljufiva fata morgana.

Meni se dozdeva, da je ideal naše jugoslovanske duševne solidarnosti — o političnej še kar govora biti ne more — do današnjega dne še samo nekakšen poetičen uzor, akopram se o njem tudi mnogo prozaično piše in govori. Koliko naš Jugoslovanov pa si je že ta naš ideal na tanko ogledavalo in razmišljevalo? Koliko nas pa v obče vé, kam in kako naj na ta cilj in konec našega zjedinjenja gledamo? No, ali res tudi že imamo takšen naš jugoslovanski cilj postavljen, na kterega bi se vsi ob našem delovanji in strmljenji ozirati mogli? —

Nas je na jugu prav za prav troje plemen, Bulgari, Srbo-Hrvatje in Slovenci; pa li hoče to Bulgar, česar želi Srbin? ugaja li Slovenca, kar zahteva Hrvat? moreta se li zjediniti Srbin in Hrvat, ker ju liturgija in azbuka loči? —

Tako troje plemen nas je na jugu, no čvetero je ciljev, h katerim strmijo ta plemena, — kje se moremo zedinjevati? — Bulgar zahteva celokupno veliko Bulgarijo, Srbin strmi za ponosno Dušanovo veliko Srbijo, Hrvat hoče veliko Hrvatijo, a Slovenec — rad bi bil tudi malehne Slovenije. Vse to strmljenje je samo po sebi vse hvale, časti in slave vredno: dà prekrasni so ti ideali: Velika Bulgarija, Velika Srbija, Velika Hrvatija in mezinčno skromna, pa tudi celokupna Slovenija, samo da bi te štiri sestres tudi sestersko med seboj složne bile, kakor so si prsti ene roke, ter se na obče slovansko zavest naslanjale, kakor na svoj mogočni palec, brez kterega so skvarjena roka, brez prave moči in veljave. Mi Jugoslovani bi se vselej morali naravno najbližje rodne brate čutiti in po tem čutenji bi se moralo naše strmljenje in občenje med seboj ravnati, pa je li tako? Prestopiš na pr. Slovence mejo hrvatsko, že dojdeš na tuje, kajti ako misliš tukaj bratsko jugoslovansko zavest najti, motiš se: tu veljá samo hrvatska narodnost, hrvatsko ime, hrvatski ponos, ti pa si Kranjec, Štajerec, Korošec, Goričan — torej tujec; prideš v srbske pokrajine ter govoriš Srbom o jugoslovanskej bratskej zavesti, pomilujejo te človeka „utopista“, ki resnih in razumnih pojmov nima. Blizu tako se ti bode godilo med Bulgari.

Obče, celokupne, solidarne zavesti še med nami Jugoslovani ni; partikularne težnje še povsod brezobzirno nadvladujejo. Mi Slovenci hrepnimo po naši malehnej Sloveniji, mi nikomur ničesar otimati nočemo, mi nikomur ničesar ne zavidamo, mi želimo samo toliko skupaj sami svoji biti, da se deloma ne ponemčimo, deloma ne poitalijanimo in deloma ne pomagyarimo, t. j. da se jugoslovanstvu ohranimo; mi se zato nikakor ne hudujemo, da je mnogo slovenske zemlje Hrvatskej pridružene, tudi nam ne bode žal, ako še nas mnogo v bodoče Hrvatov, Srbov in Bulgarov postane, ker tako se jugoslovanstvu ne izgubimo, temveč ga le krepimo. Tožno in žalno pa se nam torej stori, ako vidimo slepo zavist in črni razpor med Hrvati, Srbi in Bulgari; ker Velikej Hrvatiji je nasproti Velika Srbija, in tej zopet Velika Bulgarija. Pač vsakteri Slovan obžaluje zavistno rivalenje med Bulgari in Srbi za ta ali oni košček zemlje, kateri je bojda bolj srbski nego bulgarski ali narobe, in kateri bi bojda zato moral biti s Srbijo, a ne z Bulgarijo združen in naopak, vendar nas Slovence najbolj v srce boli bratski razpor med Hrvati in Srbi, katerim je geslo: „ali Velika Hrvatija ali nič!“ „ali Velika Srbija ali nič!“

Izvemši nekatere vse časti vredne osebe so Srbi in Hrvatje le dotlej slovansko zavestni, dokler se tiče tú srbstva, tam hrvatstva, t. j. njihovih posebnih interessov. Srbi se mnogo ponašajo in povelečujejo na svojo

prošlo slavo, na Dušanovo cesarsko Srbijo, kakoršno še enkrat doseči upajo. Program srbske omladine je torej: Srbija, kdegod je srbstva, t. j. kdegod se narod pravoslavno k Bogu klanja in po srbskej azbuki čita. Hrvatje od svoje strani se tudi hvalijo s svojo nekdanjo bojda slavno državno prošlostjo, o kateri sicer mi drugi posvetnjaki, naj se nam to ne zameri, le malo kaj vemo, ter hočejo to staro državno slavo zopet z Veliko-Hrvatijo pridobiti, a zato jim je k „trojedinej“ (?) kraljevini še neobhodno potreba srbske Bosne in Hercegovine. Velika Srbija zaprečuje povstaneke Velike Hrvatije, kakor naopak, no Hrvatje pravijo, da jim razven „historičnih pravic“ (?) tudi zato višje vodstvo in višje vladanje prihaja, ker so bojda na višjej stopinji civilisatornih močij in sposobnostij. — Kdo je prav, kdo je te razprtije in tega medsobnega zaviranja več kriv, Srbi ali Hrvatje, je težko določiti; Heine bi menda tukaj rekel:

„Welcher Recht hat, weiss ich nicht —
Doch es will mich schier bedünken,
Dass . . . . .
Dass sie alle beide stinken.“

Niti Srbi niti Hrvatje nočejo videti in vedeti, da sami za se niso veliki, da niti Srbija niti Hrvatija posebej ni znamenita, temveč da morejo le združeni v iskrenem bratskem prijateljstvu za medsobno podpiranje brez vsake zavisti evropsko narodno in državno znamenitost doseči. Srbi kakor Hrvatje pa imajo o samih sebi silno veliko mnenje, mislijo se velike in mogočne, v tem oziru so do pike Magyarom podobni: povišujejo se ob vsem, stavijo se v prvo vrsto največjih in najznamenitejših narodov, in to poveličevalno čutenje in mišljenje se nahaja povsod med vsemi strankami in slojami srbskimi in hrvatskimi, tako pri omladincih in srbskih konservativcih v knježevini in na Ogerskem, kakor pri napetnejših Starčevićjancih in zmernih Hrvatih. Sicer je to psihologično razumljivo: Srbi-Hrvatje so mlad, krepek narod, rekel bi v onej dobi, v kateri mlad človek pubertetnim postaja. Kdo ne pozna bujnega in samozavestnega čutenja in mišljenja te dobe? Kdo se ne čuti v tej svojej mladosti Davida, zmožnega vsakemu Goliatu, vsakemu orjaku? Po razmeri čutijo in mislijo celi narodi kakor posamezni ljudje.

Prepira in razdvoja med Srbi in Hrvati se sevéda vsi sovražniki slovanstva, no med vsemi najbolj Magyari veselijo; oni to razprtijo tudi najbolj in z vsemi močmi gojé, ker jim prihaja od nje največji dobiček. Nad zavistno razdvojenimi ter slepo sovražnimi si Srbi in Hrvati se Magyari lahko z vso oholostjo poveljujejo in svojevoljno gospodujejo, a brž ko bi se srbstvo in hrvatstvo prav iskreno bratsko zjedini, minola bi vsa magyarska veličast, vsa njihova narodna in politična prevaga. —

S kakšno pravico Hrvatje Srbom pomanjkanje civilizacije oponašajo, ne vém, vendar to vém, da prave obče ljudske naobraženosti še tudi

Hrvatje preobilo nimajo, tudi to vém, da je med Hrvati kakor med Srbi več nego bi trebalo tako imenovanih polomikancev ali polnaobraženega proletariata, ljudi, kateri so lupino moderne civilizacije zajeli, pa nikakor ne došli do njenega jedra. Takšni lažinaobraženci se tudi nikakor ne sramujejo različnost cerkvene liturgije in nedolžne azbuke za sredstvo sovražnih agitacij in sebičnega hujskanja med neukim narodom rabiti in tako verske in abecedne posebnosti za narodno različnost proglašati. Srbu in Hrvatju še velja verska formalnost za narodnost: danes Srbin, jutre Hrvat, baš ako se pravoslavnim ali rimokatolikom imenuje.

Politično združenje z Magyari je Hrvatom in dotičnim Srbom na veliko zlo, ker navzeli so se od njih vsaktere azijske korupcije. Srbsko-hrvatski narod povsod propada, kjer je v ozke dotiki z magyarsvom; raznotero činovništvo po srbo-hrvatskih pokrajinah, ktere so sedaj partes adnexae ogerskej kroni, tudi za troho ni boljše nego je magyarsko; pa kaj še! — magyarski uradnik magyarskemu kmetu nikoli „kutya“ ne reče, pri tem ko pravi srbsko-hrvatski činovnik svojim kmečkim rojakom navadno le „cucak“ — pes! —

Kakšni civilisatorni in politični uspehi pa se morejo od takšnih činovniških sirovostij in prazne oholosti v Bosni in Hercegovini pričakovati? V starih partibus adnexis je ubogi „cucak“ že ukročen, a bosniški in hercegovinski „cucak“ bode tega še grizel, kdor ga za človeka pripoznavati noče. —

Kaj nam je ob teh jugoslovanskih razmerah, katerih, žal mi, svest sem si, nikakor ne prečrno ne opišujem, za veliki jugoslovanski ideal pričakovati?

Še dolgo bodemo slabi, ker razdrobljeni, prezirani, ker slabi, brez pravega cilja tavalj v tmuni, katero si sami zakrivamo. Sedanje razmere se ne predrugačijo, dokler njihovi uzroki ne minejo, a zato je še malo upa, posebno ako odgojo srbsko-hrvatske mladine v poštev jemljemo. Na srednjih in višjih šolah se mladež demonstrativno navdušuje izključljivo le za srbstvo ali za hrvatstvo, vzlasti pa Hrvatom velja za edino zveličevalno vero — starčevičejanski panhrvatisem.

Še jugoslovansko poljaštvo je mogoče. —

Lahko bode kdo vprašal, zakaj slovenski list takšne rane razkriva? — Če hočemo, da nam naše rane celijo, jih ne smemo skrivati, treba je, da si jih pazljivo ogledujemo, da vidimo in odstranimo, kar je na našem telesu nečistega in gnilega. Bodimo vendar možje prave moške zavesti, katerim ne manjka poguma si ostro v lice pogledati in si vselej pošteno povedati napake, ktere drugi na drugem opazujemo. Večno zamolčevanje in prikrivanje našega zla v imenu tako imenovane „bratske sloge“, je napačno, krivo in škodljivo; poštene, razumni in pravi bratje in prijatelji nikoli tako med seboj ne ravnajo. — Mi Slovenci, ki enako

bratski ljubimo Hrvate, Srbe in Bulgare, ki nobenim ničesar ne zavidamo, temveč vsem vse dobro želimo, mi jih torej smemo opozorjevati na napake, katere sicer njim samim največ, po njihovej nesreči pa tudi nam mnogo škodujejo. Z druge strani pa bomo mi Hrvatom, Srbom in Bulgarom vselej hvaležni, ako nas tudi oni na naše pogoške pošteno in resno opozorijo.

Kje je naše sredotočje? Kje je naš cilj? Kaj nam storiti?

Naše sredotočje, cilj našega strmljenja in bratskega združenja mora biti zvanaj nas Jugoslovanov, mora biti v duševnej celokupnosti velikega slovanstva, katerega mogočni zastopnik je ruski narod, ruski jezik, ruska literatura. Cilj tega duševnega sredotočja — o politiki tukaj govora ni — naj nas vodi kakor polarna zvezda mornarje na širokem morji, v njem lahko najdemo vsi nam toliko potrebno bratsko slovo, kjer Bulgar ne bode zavidal Srbina, Srbin ne mrzil Hrvata in Slovenec se srčno veselil sprave svojih najbližjih bratov. V strmljenji k temu vseslovanskemu sredotočju pa lahko vsa slovanska plemena varujejo in ohranjujejo svojo plemensko in politično individualnost ter se morejo po svoji naravi in po svojih posebnostih še tem krepkejšo razvijati, ker jih bode podpiralo mogočno vseslovanstvo t. j. pravstveno duševno združenje vseh slovanskih plemen.

Kako se naj posebno mi Slovenci ravnamo?

Skrbimo najprej za zdravo in krepko razvijanje svoje individualnosti, za moralni in materialni blagor lastnega plemena, za zjedinjeno Slovenijo; strmimo in upirajmo se na veliko vseslovansko sredotočje, krepimo se v tej mogočnej duševnej zvezi, da tako samim sebi na srečo in slavo, skupnemu slovanstvu pa na čast in prid živimo. Ob vsem našem strmljenji in početji pa računimo vselej edino le s svojimi lastnimi močmi, ne zanašajmo se na posebno pomoč od nikogar, najmanj pa na podporo naših najbližjih bratov. Mi smo zapadni zid jugoslovanstva, na nas pritiskajo redoma Italijani, Nemci in Magyari, pa braniti moramo se sami, edino le sami, naš obstanek je edino le naša skrb. Vendar, ako se mi mali razkosani narodič proti takšnim navalom ipak uspešno borimo, nam toliko večja čast in zasluga; prijetna in ponosna zavest nas tudi navdaja, da se ne trudimo samo za same sebe, temveč pošteno tudi za naše brate, kateri za našim zidom varno stojé. —

Mnogo se goji misel, da bi malo po malo mi Slovenci svoje naréčje popustili ter se hrvatsko-srbskega poprijeli; ali nam je tega treba? Ne, nikakor ne!

Kakor srbsko-hrvatski narod svojo individualnost z najboljšim uspehom na podlagi svojega jezika razvijati more, tako tudi naš slovenski narod na svojem. Če hočemo, da naše ljudstvo bere, moramo mu podavati dobro berilo v njegovem najbolj razumljivem materinem jeziku; ako

tega ne storimo, ali ne bode bralo, ali pa se nam bode ponemčilo in poitalijanilo.

Druga želja in misel je, da bi mi Slovenci za ljudstvo sicer pisali še za naprej po slovensko, vendar znanstvene knjige in vse, kar ni prav za prav ljudstvu, temveč naši inteligenci namenjeno, srbsko-hrvatski; ali je tega treba?

Tudi nikakor ne!

Kakor je zgoraj bilo razkazano, mi Jugoslovani nimamo jugoslovanskega duševnega sredotočja kljubu jugoslovanske akademiji in universiteti. Veliko slovansko literarno združenje iščimo v ruskem jeziku v ruskej literaturi, pa ne v srbo-hrvatščini, kateri se še tako godi, da Srbin noče čitati latinice, a Hrvat ne cirilice. Ruščina je naravno literarno sredotočje vseh Slovanov, ruščina ima svetovno literaturo in svetovno moč, česar v srbo-hrvatščini nikakor ne nahajamo in pričakovati nimamo.

Zato pa še ni rečeno, da bi se mi Slovenci za srbo-hrvatščino ne brigali: nasproti je dolžnost vsakemu izobraženemu Slovencu, ter se tudi samo po sebi razumeva, da pozna jezik in literaturo Srbov in Hrvatov. Ruščina nam je sicer prostransko bolj oddaljena, pa zato nam vendar ni težje se je naučiti, zakaj v mnogem oziru je naši slovenščini še bolj podobna, osobito, ako se ne gleda na posebnosti v izgovarjanji, kar nima gledé na veliko pismeno literarno svrhu prav nobenega pomena.

Naj se torej naša mladina dobro spoznava z ruskim jezikom in bogato rusko literaturo; pisatelji pa, kateri želijo pisati za mnogobrojno vseslovansko inteligenco, naj pišejo ruski, da se tako združeni v velikej vseslovanske literarne republiki shajamo vsi Slovani, kjer bode z bratom Rusom zjedinjen Bulgar, Srbin, Hrvat, Čeh, Slovak, Lužičan in ako Bog dá tudi Poljak. —

Dr. Ahasverus.

Dr. Ljudevit Gaj in ilirska ideja.

(Dalje.)

Razven z javnimi in nasilnimi protivniki narodnega razvitka imelo je „ilirstvo“ boriti se tudi proti tajnim, a tém škodljivejšim sovražnikom, namreč proti vzgoji mladine v povse tujem duhu in proti tujemu, mladini pogubnemu berilu ter sploh proti tujstvu, vladajočemu v obiteljskem in društvenem življenji, t. j. proti ponemčevalcem — „š v a b o n o m“, ali kakor jih A. Tkalčević (l. c.) zove, germanomanskej stranki.

Kako je v tem oziru bilo tedaj na Hrvatskem še leta 1848., to nam zopet pripoveduje isti očevidec (Tkalčević) sam:

„Germanomanska stranka, dobro vedóč, da se z uporom rája odpor, ne upa se iziti na boj junaški, da se prsima ogleda s tekmečico, temveč

potajno svoje carstvo širi. Ker nima zadosti moči, da se pobije na političnem polji, odpinja svoje strupene strele iz zased družbinega življenja. Zadača tej stranki je — z naskokom nadvladati srea krasotie, in dokler se druge stranke za prvenstvo borijo, v družbinem krogu, v srci materinem in nedolžne dece, iz ktere vsa bodočnost klije, svojo pobeo (zmago) slaviti. Sredstva k tej svrhi so jej nemški jezik, književnost nemška, a v njej osobito lahkokrila musa.

„Lahko bi po naših mestih, a posebno v Zagrebu na prste izbrojil vse hiše, kjer se naši govori. — Povsod sedi na prestolu nemški gojenec ter s težkim mečem v roki kolje in pobija vse, kar mu ni primerno. Nahajajo se tudi Srbi, ti nekaj za svoj materin jezik slavni borilci, ki so zavrgši svoje uveli v družbin krog tuje nemške glasove. Dà isti domorodci, ti na glasu junaki, dajajo svojo deco najprej nemški, potem še le naši učit, govorec: „Samo ako se deca nauči ta težki nemški jezik, bode se lahko v učilni naši naučila!“ Po tem modrovanji se uči deca najprej zajekovati, potem Boga po nemško moliti, dà celó šolski predmeti v početnih učilnah učé se sredstvom nemškega jezika. Tako se dete navadi misliti s tujim a ne slovanskim umom, čutiti s tujim a ne slovanskim sreem. Takovo dete je za domovino izgubljeno, ako tudi ne za vselej, pa vendar podobro dolgo. To je način odgojevanja moških.

„Da se krasotice izključljivo nemškega jezika poslužujejo ter da naši jako malo znajo, ni treba povedati. Dà kaj je za njihova nežna usta prilicnejše in milejše od nemškega, a kaj je bolj surovo, neotesano od materinega jezika? Domorodcu srce žalosti poka, ko čuje, da ne besedijo samo odličnejše nego tudi mestjanske hčere nemški, a o narodnem jeziku tako porogljivo govore . . .“

Da se temu nedostatku doskoči, začeli so domorodci v domače, obiteljske kroge uvajati narodni jezik, priporočale so se narodne pesni srbske, in skrbelo se je za drugo primerno čtivo i. t. d.

Rodoljubi, poganjajoči se za napredno idejo narodnosti, zapazili so bili odmah, da ne more imeti uspeha misel, za ktero se ne zanima tudi polovica naroda, krasni spol. Zato so si tudi oni isto tako marljivo prizadevali, da pridobijo tudi žene za narodno stvar. V tem gre med drugimi pohvalno omeniti plemenitega grofa Janka Draškovića, ki je v to svrhu napisal in izdal knjižico v nemškem — tedaj priljubljenem in rado pristopnem — jeziku: „Ein Wort an Iliriens hochherzige Töchter über die ältere Geschichte und neueste literarische Regeneration ihres Vaterlandes“ l. 1838., kjer „veledušne hčeri Ilirije“ pozivlje, da se brinejo za koristi naroda ter začno negovati narodne svetinje.

Njihov trud ni bil brez uspeha. Kakor že omenjeno, stopile so tudi krasotice v kolo narodnih buditeljev, ter z mnogimi venci okrasile narodno književnost, med kterimi je najznamenitejša Dragojila Jarnevićeva,

ki se je napotjena v Gradci po slavnem Ivanu Trnskem pojavila prvokrat v „Danici“ l. 1839. br. 31. s pesnijo „Želja za domovinom“ ter je svojemu narodu poklonila mnogo lepih pesnij in zanimivih pripovestij.*

Zanimivo je pismo neke zagrebške Hrvatice F. Ž. iz Trsta, tiskano v „Danici“ 1844. br. 52. o poslovanji tamošnjih domorodkinj, kterege ne morem opustiti, da ga tú ne prepisem. — Glasi se: „Bodoč da (ker) ti evo o samih privatnih stvarih pišem, valjda vže misliš, dragi brate, da sem ti se v ovem polunemškem i politalijanskem Trstu ponemčila ali poitalijanila, ter na milo domovino pozabila. Nu varaš se. Človek v tujini samo še le bolj čuti, da mu je najbolje v majčinem krilu, i za to onde še bolj ljubi domovino. I jaz sem se uverila, da to nij sramota reči, „jaz sem Hrvatica“, kakor smo pred deset leti mislile. Zato drago mi domovino i jezik narodni vse više ljubim, i knjige v njem pisane marljivo čitam. Nu nijsem jaz tu jedina domorodka, ima jih več, a na čelu nam stoji slavno znana domorodkinja gospoja R., kojej je g. Kollar toli zaslužene hvale podelil na 50. strani svojega Cestopisa. Vsaki četvrtak sestaje nas se več. Pa kaj misliš da delamo? — Nu težko da bi pogodil, za to ti raje sama rečem: učimo se srbski čitati; ker znaš da me Zagrebčanke jedva da smo do sedaj videle srbske knjige, a kamo li čitale. Zato smo tu naumile ostalim hrvatskim sestram dober primer dati, i iztočnej bratji našo ljubav očitovati (pokazati), ter jim čitamo knjige. Zaišta imeti češ veselje, kedar ti se v Zagreb povrnem, pa začnem srbski čitati i srbske pesme pevati kakor rojena Srbkinja. Nu za ovo veselje moraš platiti i ti naprej: piši mi namreč, kaj biva v milej domovini, kako li napreduje narodnost kod mojih zagrebških sester, pohajajo li marljivo beséde (Reunions) itd. . . . Z Bogom! F. Ž.“

Dal Bog, ter nam majka Slava rodi mnogo takovih hčerij!

Vseobče razvijanje narodne stvari.

Da se čim bolje razpiha duh narodni, prirejevale so se plesne zabave in dobrovoljne gledališčne predstave v narodnem jeziku, tekmovala so čitalnice ustanovljene že skoro po vseh večjih mestih in zavodih na Hrvatskem in v Slavoniji, a osobito so se povsod razširjavale domorodne pesni, ki so kakor troblje budnice narod k zavesti kličale, ter vzbudila se je tudi ljubáv za domačo glasbo. — Obširnejše opisuje vse to Ivan Milčetić v „Velebitu“, zabavniku hrvatske omladine l. 1874.; in ako prav nam je že „Zora“ (v Mariboru) i. l. oni članek većinom priobčila, vendar mislim, da ne bode škodilo, ako še tú dotični ulomek navedem.

Iv. Milčetić med ostalim piše: „K brzemu razvitku ilirskega

* Glej „Zoro“ 1877.

pokreta pripomagalas so mnogo razna društva, a osobito gledališča in čitalnice bile so na Hrvatskem prvi hramovi narodnega duha. Tú so se shajali vsi mladi Iliri, vzpodbujajoč se in krepčajoč z domorodnim ognjem. V čitalnicah se je začela najprej glasiti hrvatska beseda; tú se je najprej podučevalo v jeziku in književnosti hrvatske in občeslovske. Med vsemi je vladala najiskrenejša bratska ljubav: vsi zajedno so sočinjavali diven sklad. Ko je prišel l. 1842. Kollar k svojim prijateljem v Zagreb, začudil se je njihovemu skladu, a posebno iznenadili so ga s čitalnico, v kateri je našel toliko slovinskih novin, kolikor nikjer po drugod.

Ko so Ilirci važnost gledališča uvideli, obrnoli so tudi ná-nj osobito pozornost. L. 1839. so v Sisku dobrovoljci prvokrat predstavljali Kukuljevičevega „Jurana i Sofijo“. Ta prvi poskus je vzbudil v občinstvu veliko navdušenje za vse, kar je narodno. To podjetje siseških rodoljubov ni dajalo mirú drugim mestom, dokler niso kaj sličnega izvedli. — L. 1840. pozove čitalnica na svoje stroške v Zagreb narodno društvo iz Novega Sada. I v Zagrebu so predstavljali prvi pot omenjeno Kukuljevičovo delo z najlepšim uspehom . . . kakor se je o tem pisalo v „Danici ilirskej“ (br. 24.) med ostalim: „Bolj veličanstvenega in milega prizora za domorodca biti ne more, nego li je on bil, kterege videti smo rečeni večer priliko imeli. Do tisoč oseb iz vseh stanov zbralo se je z domorodnim ognjem upaljenih in iskrenim veseljem opojenih, da enkrat očito svetu pokažejo, kako svoj sladki ilirski jezik in junaški rod ljubijo in spoštujejo. Zaisto to je bil večer, ki zaslužuje biti vpisan v annale naše domovine“. . . Z enakim uspehom so se vršila predstavljanja i v Varaždinu, Karlovcu, Križevcih in drugde.“ — Isto tako je obratno tudi pevsko društvo iz Zagreba dajalo potujoč musikalne zabave v Belgradu, Pančevu, Novem Sadu, Mitrovici in po drugih mestih, ter je bilo povsod z velikim navdušenjem sprejemano. V Belgradu na pr. pozdravil je Zagrebčane sam knez z besedami: „Drago mi je, da su nas bratja Hrvati posjetili“ (obiskali).* — L. 1840. čital je Ivan Mažuranić v čitalnici tudi o tem, kako bi se mogel v Zagrebu postaviti stalni temelj narodnemu gledišču, in tedanji banske časti namestnik, pok. kardinal Haulik je poklonil veleznatno svoto za nakup gledališčne zgradbe, ktero je bil dal pozidati mestjan Kristof Stanković l. 1834., ter je ob enem razposlal poziv na urade in predstojništva, da nabirajo in dajajo v to domorodno svrhu dobrovoljne prineske. Na ta način se je nabrala glavnica, s ktero so gledišče pozneje kupili; in tako se je ta odtujeni zavod, ko je postal deželjski, kmalu pretvoril v stalno „Narodno kazališče“.

Bil je še eden močnejši činitelj, kateri je ilirski pokret pospeševal, a to je „prigodno pesništvo“.

* „Danica“ 1847. br. 41.

„Kakor v vsakem pokretu“ — nadaljuje Milčetić — „pesnik poleg govornika glavno ulogo igra, tako je i pri nas ilirska ideja največji odziv našla v pesni. Vsaka burna doba rája i burnih ljudij. Tudi pri nas so po 1835. l. nastali burni časi: narod hrvatski se je boril za svoj obstanek. V takovih časih pa, ko se celi narod bori za življenje ali smrt, tam ustajajo i ljudje izvenredni, ki s svojimi govori in pesnimi vznášajo vse duhove. Živa beseda in pesen: to ste dve moči, kateri znate potresti cele države. Prigodni pesnik ne mora ravno biti prav za prav pesnik, niti mu je treba točno ravnati se po pravilih poetike — njemu je več stalo do efekta, nego li do umetnosti.

„Takih pesnikov se je pojavilo tudi pri nas po 1835. letu velika množina, dà pač, kolikor je bilo piscev, skoro toliko bilo je tudi pesnikov. Vsak je hotel, da se poskuša s pesnimi in da v njih izlije svoja domorodna čuvstva. A ni čuda, ker samo takova doba rodi takih ljudij.

Najznamenitejši med njimi so bili: Gaj, Vraz, Vukotinović, Blažek, Stoós,* Marić, Mažuranić, Kukuljević, Bogović, Topalović, Mihanović, Demeter, Niemčić, Rakovac, Tordinac in Rusan. Najčistejši in „par excellence“ prigodni pesnik je Rusan. On ni samo pesni speval, temveč

* Najkrasnejše je idejo sloge ilirske razvil umni Pavao Stoós v svojej duhovitej in ognjenej pesni: „Poziv u Kolo ilirsko.“ Ta pesen — veli Milčetić — predstavlja nam celi program naših Ilircev. Priobčena je bila v „Danici ilirskej“ 1. 1840. br. 4. (natisnena je tudi v Razlagovej „Pěsmarici“ II. izd. str. 152) z znanim, na čelu lista pred samo pesnijo stoječim, karakteristično iz imen izdelanim grbom jugoslovanskim: polmeseč in zvezda, v tej-le obliki:

Začenja se z besedami, ktere se v pesni dvakrat opetujejo:

„U ilirsko kolo mili Vratite se srodni puci¹; Što su stari gvozdjem² bili, Nek su duhom sad unuci!“

in kjer se med pozivom pojedinih tú v grbu imenovanih kosov „ilirskega“ naroda, nahajajo tudi povse resnične in prelepe besede:

„Samo sloge duh jedini Budi naša obća dika, Angjeo³ mira medju sini Jedne majke i jezika!“

¹ ljudstva; ² z železom — orožjem; ³ angelj.

jim odmah tudi napeve skladal, kar je i posebnost prigodne pesni. Ti pesniki so prava burja življenja. V njihovih pesnih se zrcalijo vse misli te dobe, a prigodni pesniki so i navek najbolj verno ogledalo svojega časa. V tem pesništvu je ideja ilirska najlepše razvita.

„Vsaka misel naših Ilircev je našla v pesni svoj odziv. A ker so se te pesni zmirom tudi pevale, zato ni čudo, ako je ilirstvo tako brzo napredovalo. Hitro ko se je kaka lepša pesen pojavila, jej je kdorkoli napev zložil. Poleg prigodnih pesnikov ustajajo vedno i prigodni skladatelji. Lisinski, Padovec, Livadić, Rusan in drugi, neutrudljivo so skladali napeve in izročali pesni polne ognja narodu, da se z njimi nasladi, krepki in junaci. Na ta način je ilirska ideja prodrla v najzabitnejše kraje našega naroda. Mladež se jih je na pamet učila in pevala. Kakor blisk proletela je pesen po narodu, znanec jo je znanecu, a prijatelj prijatelju prenašal, in tako je ona v kratkem postala svojina celega naroda. I gospoda in seljaki, vsi so pevali. I po gorah in dolinah, i po livadah in ravnih poljih razlegala se je ilirska pesen.

„Eden izmed onih ljudij, ki so s svojim pevanjem mnogo doprinašali k navdušenju narodnemu, bil je Albert Štriga.*

„Nikdar ni mala Hrvatska toliko plemenitih in za svoj rod plamtečih src imela, kolikor od l. 1835—1848., in nikdar ni bilo v našem narodu toliko navdušenja, kolikor tedaj. Pesen hrvatska je jeknola z Davorovim glasom ter Hrvate v boj pozvala, da si obranijo dom od prekodravskega napadača. Narod je hitel v rat (boj) s svojim ljubimcem banom kot na pir (svatbo). A koder je Hrvatska vojska šla, toder se je glasila i hrvatska

* Pokojni Ivan Perkovac, človek očevidec, pripoveduje o Štrigi: „Nova ideja o narodnosti se mu je tako zasekala v glavo, da ni miroval ni po dnevu ni po noči, mučec se in premišljujoč, kako bi mogel narodnej stvari pomoči. Često je s svojimi drugovi hodil po zagrebških ulicah, budeč in navdušujoč mestjane z novimi pesnimi: „Hajde bračo, hajd junaci,“ „Nek se hrusti šaka mala“ itd. — Da odneha želji srca svojega, sezval je enkrat celo akademiško mladež na južno promenado; zbrala se je tu tudi množina mestjanov in ostale gospode, a Štriga je v koru stotine glasov izvodil pesni stare in nove. Navdušenje je pri onej priliki bilo toliko, da je ves Zagreb bil kakor vzbunjen; dijaki so hodili od ulice do ulice pevajoč pod okni odlične gospode. Tako so v kratkem času nove ideje zanesle mladež in probudile ostalo prebivalstvo na odpor proti nastojanju Magyarov; vsakdor je peval, vsakdor se hrabil.“ („Obzor“ l. 1874. br. 43. listek.) J. Milčetić l. c. piše: „A kedar je Štriga prvipot v zagr. gledališči peval neki komad iz Lisinskega opere „Ljubav i Zloba“, bil je 17krat z neizrekljivim navdušenjem poslušateljstva izezvan! Štriga je bil tako priljubljen v Zagrebu, da je moralo, kedar si je koje društvo hotelo napolniti gledališče, prositi Štrigo, da bi mimogredé kaj zapel. Njegov krasni glas namamil bi ves Zagreb v gledališče.“

Vrstniki Gajevi še zdaj radi pripovedujejo, kako so užigale tedaršnji rod pesni kakor na pr. „Gdje je slavka domovina“ (Kukuljevićeva), „Dusi, koji rod svoj ljube“ (Blažekova), „Oj Iliri! jošte živi,“ „Prosto zrakom ptica leti“ (Rusanova) itd. — pesni, ki so dandanes skoro že pozabljene. (Fr. Erjavec „Zvon“ 1879. str. 93.)

pesen; ona je krepila dobrovoljce z onim nepojmljivim žarom, ki ga zovemo ljubáv do domovine.

„A kdo bi se čudil temu?“ opazi pisatelj. — „Dà je-li sile na svetu, ktera je zmožna bolj srce človeško vznesti, nego li glasba in pevanje? V tugi nam je pesen utéha, a v radosti zanós. A koga pak ne navdušijo glasovi, divni materini glasovi? — Kedar Francoz samo začuje prve besede svoje „marseillaise“, prsi se mu od ponosa širi, srce mu močneje bije, oči se mu v blisku zaiskré, in on hoče „pour la France“ „i u vatru i u vodu“. A mar da Hrvat hladen ostane, kedar začuje one Gajeve, veličanstvene besede: „Još Hrvatska nij propala, dok mi živimo“? Kakor povesod, tako je tudi pri nas pesen pokazala čudotvorno svojo moč. Sama marseillaise je Francozom več slavnih zmag izvojevala nego i koji bajoneti; v Italiji je prigodna pesen neizmerno veliko uplivala (Garibaldijeve davorije), in tudi pri nas je po pesnih ilirska ideja postala svojina celega naroda.“

Véčina pesnij, ktere se še dandanašnji v Hrvatskej pevajo, posebno budnice in davorije, izhajajo iz „ilirske dobe“. —

Zmaga Ilirstva.

Tako se je narodni duh na Hrvatskem, vzdramljen iz trdnega spanja po Gajevem prizadevanji i brez njegovega neposrednega sodelovanja čudno hitro in na vse strani razvijal.

Leta 1841. odobrilo je ogersko namestniško „véče“ po velikih naporih Gajev pravopis in potrdilo ga za „knjige školske“ v Hrvatskej in Slavoniji; a leta 1845. se je ustanovila po previšnjeji naredbi Nj. Veličanstva Ferdinanda na zagrebskej akademiji prva stolica jezika, „hrvatsko-slavonskega i književnosti“, za ktero je bil javnim profesorjem imenovan V. Babukić. Po prizadevanji čitalnice in gospodarskega društva, a posebno vsled marljivega delovanja Drag. Rakovca, M. Sabljara in Lj. Vukotinića pomnožila se je za utemeljenje že davno namenjenega „Naródnega museja i knjižnice“ zbirka knjig starih novcev in drugih vsake stroke znamenitih stvari tako, da je nastala neobhodna potreba priskrbeti si hišo za musej, čitalnico, gospodarsko društvo in matico, ter da se v njej otvori „Naródna dvorana“. V to svrho se je sestavilo l. 1846. društvo, ktero je pòtem podpisov na delnice kupilo in utemeljilo „Naródni dom“.

Tudi županijske dvorane so oživele ter so nektere v službenih poslih začele upotrebljevati hrvatski jezik, tako v javnih listinah, v potnicah, poveljih, dolgovnicah itd. —

In isti sabor je postal borišče domače samostalnosti. L. 1845. na pr. zahtevali so Hrvatje na saboru, da se zagrebska biskupija poviša v nadbiskupijo, da se Dalmacija in tudi dolnja Slavonija, ktero so Magyari

nekako svojemu „Magyarorszag“ prištevali, povse združi s trojedino kraljevino, za katero se naj ustanovi posebno namestništvo, a povsod se imá uvesti narodni jezik. Dve leti po tem so začeli „stališi i redovi“ na saboru pod predsedništvom banske časti namestnika, biskupa Haulika, posluževati se „narodnega jezika književnega“ poleg starega zakonitega jezika latinskega, kakor to kažejo „Acta et articuli“, ktere je izdal istega leta 1847. Drag. Galac, kjer se prvičrat v javnosti nahajajo poleg latinskih tudi hrvatski govori. Poslovnim jezikom bil je hrvatski jezik proglašen 23. okt. i. l.*

Tako se je na Hrvatskem živi narodni jezik, v katerem je prej gospoda samo s svojimi slugami govorila, — jezik, kteri se je še samo glasil v nepokvarjenih ustih seljaških, nazvan „lingua vernacula“, vzpel po malem tudi na učiteljsko stolico, prokrčil si pot v županijske skupščine in v isti sabor — poleg mrtvega latinskega kot „lingua nationalis“ vladajočega.

Kakor je bil Vekoslav Babukić v dober čas prvi s svojo, najprej v „Danici“ l. 1836. tiskano „Osnovo slovnice slavjanske narečja ilirskega“ doskočil velikej potrebi, podavši mladini po sestavu pravil učevno pomoč, tako sta k napredovanju Gajevih podjetij s svojim uplivom mnogo doprinesla dva ugledna in veleučena starini-Hrvata: med aristokratijo že imenovani grof Janko Drašković, a med svečenstvom opat bistriški Ivan Krizmanić. Ker sta odmah s prvim pojavom pravopisne preinačbe vzprejela novi pravopis in jezik, zavržši svoje ne z malim trudom od več let sestavljene spise, obrnola sta s svojim modrim zgledom mnogo protivnikov na pravi pot. Za njimi je pristopilo h Gaju dosta tako po časti kakor po intelligenci odlikujočih se oseb, na pr. grofi Gjuro Oršić, Sermaž, Bakač, Festetić, Pejačević, baron Kulmer, grofica Sidonija Erdödi in baronica Condé, Anton Zdenčaj in Luka Ljubić, tedaj prisednika banskega sodbenega stola, Nikola Zdenčaj, podžupan križevski, Mirko Lentulaj, podžupan zagrebški, omenjeni vladika Juraj Haulik in z malimi izjemami vse višje in nižje svečenstvo. Da, kakor A. Š. v „Viencu“ 1872. br. 20. očitno veli: „Kdor bi pobližje in neprestano proučil dogodjaje onih časov, bi se gotovo uveril, da se ima uspeh Gajevoga podvzetja upravo temu pripisovati, da je namah od početka h Gaju pristopil velik del obiteljne aristokratije, a z malo izjemo vsa hrvatska umno samostalna intelligenca.“ —

(Dalje pride.)

* Kořinek: Slovanstvo.

Rimsko dedinolovstvo in njega izpodbijalci.

Spisal Fr. Wiesthuler.

Ubi pro labore desidia, pro continentia et aequitate lubido atque superbia invasere, fortuna simul cum moribus immutatur.

Sall. de coni. Catil. c. 2.

Odkar si je rimsko ljudstvo, zmagovalno prestopivši italske meje svoje, zaporedoma deželó za deželo osvojilo in narod za narodom podvrгло, nakopičilo se je v njegovem glavnem mestu silno bogastvo, z bogastvom pa se ob enem ugnezдила cela kopa prej neznanih napak in strastij. Čim večje je postajalo število rimskemu gospodstvu podložnih ljudstev, tem večje je postalo število potrebščin in poželenj, katerih so se bili Rimljanje pri tujih narodih nalezli. „Graecia capta ferum cepit victorem.“ Izginola je s časom rimskemu državljanu lastna нравna krepost in resnost, in udomačile so se vsakojake grde razvade, kakoršne more roditi le najbujnejša domišljija človeška. Na prvo mesto med njimi se je vzpela neizmerna potratnost, ki se je vzlasti potem razpasovala, ko je bila bogata, blažena, a vsled tega tudi mehkužna Azija rimskej državi kot „provincia“ (pokrajina) utelešena. Od onod so Rimljanje na lastno zemljišče preselili vse vrste razkošnosti in nasladnosti, ki so državnemu razvoju ravno tako škodljive, kakor užitek strupenih rastlin životu posameznega človeka. Tam v daljnjej Aziji so se bili Rimljanje naučili zidati veličastne palače in vile, lepšati svoje sobe s krasnimi slikami in dragocenimi posodami, posluževati se najdražjega pohištva, uživati le izbrane jedi in pijače, ki so si jih od najbolj oddaljenih krajev svetá naročali, ter zapravljati svoje imetje z malovrednim, denarja željnim ženstvom i. t. d. Taka brezmejna potratnost je morala s časom pogoltnoti največje premoženje, katero je bil Rimljan od svojih prednikov podedoval ali v kakej vojski kot poveljnik priplenil ali kot rimski uradnik v provincijah od svojih podložnikov izsilil. A z denarjem, ki je bil pošel, ni zamrla tudi poželjivost, marveč se je tem hujše oglašala, ker je razvajenec sedaj ni imel s čim utolažiti. Trebalo je torej premišljevati, kako bi se dalo prejšnje prijetno, brezskrbno življenje nadaljevati ali vsaj tako „sramotno uboštvo“ zabraniti. To pa Rimljanom té dobe ne dela posebno velike preglavice; kajti njim gre le za to, da si sploh opomorejo, ne pa kakó, ali po poštenej ali nepoštenej poti. Da se je vsled tega v rimsko državo utepla skoro neverjetna izprijenost, ki je s časom kakor kak hudournik preplavila malo da ne vse rimljanstvo, je popolnem naravno; kajti „ubi paupertas probro habetur, ibi nec innocentiae locus est“, pravi že Sallustij. V velikanskem mestu rimskem se ni zdaj nihče več sramoval z nepoštenimi sredstvi: s

podkupavanjem ali celo s silo, dospeti do kake častne službe, ki bi mu imela k novemu premoženju pripomoči. Velika uradna oblast namreč, ki je bila združena s takimi častnimi službami, obečala je ne majhno korist, ker jo je mogel brezvestnik na marsikak način v zlo obračati, in sicer ne samo državi v kvar, ampak tudi na škodo zasebnikom. Vzlasti za najvišji dostojanstvi, konsulstvo in praetorstvo, so se Rimljanje že od nekdaj s silno strastnostjo in brezobzirnostjo pulili in trgali. Na najsrამnejše načine nečistovati, če je kaj dobička prinašalo, obotavljali so se moški ravno tako malo kakor ženske. To spohoto (lakomnost), ki je glavni madež one dobe, označil je izvrstno pesnik Horacij v prve knjige prvej poslanici v. 53, kjer pravi, da je tedanjega rimskega sveta geslo:

„Quaerenda pecunia primum est, virtus post nummos.“

Ko so pri takih razmerah stroški za vsakdanje potrebne in nepotrebne reči čim dalje večji postajali in se z naraščajočo družino le množili, čuditi se ni, da so se jeli Rimljanje bolj in bolj zakonskega življenja izogibati. Kajti kot samci smeli so celo premoženje le svojej poželjivosti žrtvovati in ni jim trebalo skrbeti za ženo in otroke, katerih stanú primerna odgoja takrat ni bila cenejša, nego dandanes. Čemu bi si bil tedaj meškužnik in samopridnež nakopal takih skrbij, če mu je bilo dano ob svojem podedovanem ali nepošteno pridobljenem premoženju brez dela in brez skrbi živeti? Vrh tega je treba še tudi to pomisliti, da je bilo rimsko ženstvo tiste dobe z malimi izjemami ravno tako popačeno in podlo, kakor moštvo. Ako je tedaj kak mlad človek hotel v zakon stopiti, morala ga je splošna ženska izprijenost oplašiti in od tega koraka odvrti. Zatorej so iz gole samopašnosti in bojzani rajši zanemarjali éno prvih državljanskih dolžnostij: imeti in skrbeti za otroke. Kak razloček med Rimljani prejšnjih vekov in med temi samogoltneži, ki merijo vse, tudi domovinske dolžnosti, le po svojem dobičku ali po svojej škodi! Kako ljubeznjivo in skrbno se je prej odgojevala deca! Bila je največji ponos in najdražje lepoticje vsakej hiši, kar nam pojasnjuje ona znana pripovedka o Korneliji, materi obeh Gracchov. Zdaj pa se je dozdeval zakon mnogim nepotrebno breme, ki človeka ovira in zadržuje streči raznim strastim in živeti brez skrbij in težav!

Ker se je brezzakonstvo tako širilo, da je za obstanek rimske države nastala velika nevarnost, skušal jo je že cesar Augustus odstraniti z znano postavo „lex Julia de maritandis ordinibus“, ktero je leta 9. po Kr. r. obnovil konsul Papius Poppaeus, tako da se je odslej imenovala: „lex Julia et Papia Poppaea“. Ta postava je prepovedovala samski živeti, posebnih kaznij določujoč samcem in samicam. Tako na pr. niso smeli v nobenem testamentu za dediče vpisani biti, ako niso bili najbližji sorodniki oporočnikov; še malega volila niso mogli sprejeti. Oženjenim brezdetnikom pripadala je le polovica tega, kar se jim je sporočilo; drugo

je vzela država. Nasproti pa je ista postava podeljevala posebne pravice in svoboščine onim oženjencem, ki so imeli po tri ali več otrok („*jus trium liberorum*“): kedar so se potegovali za kako častno službo v mestu ali za kako provincijo, dajala se jim je vselej prednost pred onimi, ki so bili brez otrok; v raznih gledališčih imeli so posebne častne sedeže; oproščeni so bili nadležnih sodnijskih in varstvenih (jerobskih) dolžnostij; če so bili sodnijsko obsojeni, olajšala se jim je kazen, osobito kedar je šlo za konfiskacijo premoženja i. t. d. A da-si je bila ta postava iz blagega namena dana in se tudi dovolj strogo izvrševala, imela se vendar ni s povoljnim uspehom ponašati; kajti večja kakor njena moč bila je pri rimskem občinstvu moč lenobe, podlosti in sebičnosti. Brezdelnost, v kateri so se mogli složno udajati vsem nasladnostim človeškega žitja, ugajala je sedaj večini bolj, nego vse častne službe, koje so mogli le tedaj opravljati, ako so se odrekli vsem svojim razvadam. Tega pa niso hoteli storiti, zatorej so se rajši odpovedali zakonu in z njim vsem dostojanstvom. Naravni nasledek temu je bil, da je v časovnem teku izmrlo mnogo rimskih rodovin in da je po mestu kar mrgolelo bogatih starcev, ki niso imeli niti lastnih otrok, niti drugih postavnih dedičev. Njih število so tudi še izdatno množili „*libertini*“ (osvobojeni sužnji); ti ljudje so bili sicer navadno bogati in so se lahko ženili, a ostajali so vendar rajši samei, ker si družie iz svojega stanú niso hoteli voliti, iz višjih pa jih dobivali niso. Takih oseb so se tedaj mnogi lahkoživeci lotili in je z raznovrstno postrežljivostjo zalezovali, nadejaje se, da postanejo ali njihovi glavni dediči, ali si pa bodo vsaj kako malo volilo prisladkarili. Jeli so je povsod prijazno pozdravljati, prišli so vsak dan prvi k jutranjemu pozdravu v atrium (sprejemno sobo), v časih že, ko se je bilo še le komaj zasvitalo, zapuščali so je navadno o mraku, pridruževali se jim na vseh sprehodih in potih, spremljevali je domú, pogovarjajoč se z njimi „*sukaje plašče vselej po vetru*“, prilizovali se jim, da se je človeku gnusilo, obdarovali je, kolikor jim je bilo mogoče; če so zboleli, obečali so ti hinavci bogovom zahvalne žrtve za njihovo ozdravljenje; kedar je imel tak starec kaj s sodnijo opraviti, zastopali in zagovarjali so ga z vso svojo zgovornostjo in zvitostjo kot „*patroni*“ (zavetniki) ter so res tudi marsikako umazano pravdo za nje priborili. Popolnem opravičeno je tedaj šegavo bahanje nekega starca v Lukianovih „*mrtvaških pogovorih*“, ki pripoveduje, koliko prekrasnih ljubiteljev in ljubiteljic se mu je samih ponudilo, ali pa so mu je drugi ponujali, da-si je bil že ves zgrbljen, brez zob in plešast! Ljudi te vrste, ki so bogatim samskim starcem s tako čudovito pozornostjo stregli, le da bi postali njihovi dediči, zovejo Rimljanje „*captatores*“ (dedinolovce, izpodlezovalce), njihov posel pa „*captatio*“ (dedinolovstvo). Tej novej prikazni, ki pa tedanjemu rimljanstvu ni veljala za nepošten posel, ampak za popolnem nedolžno obrtnost, ugladila je pot

splošna rimska šega, z razno poslušnostjo pridobivati si naklonjenost bogatih in veljavnih sodržavljanov.

Da je imel ta človeški izrodek že pred Augustovim vladanjem svoje „skrbno nastavljene mreže“, učimo se iz Ciceronovega spisa „Paradoxa“ (V. 2. 39.), kjer pravi govorec o hlapčevstvu, v katerem živé različni strastneži: „Hereditatis spes quid iniquitatis in serviendo non suscipit? quem nutum locupletis orbi senis non observat? Loquitur ad voluntatem: quidquid denunciatum est, facit, adsectatur, adsidet, munerat.“ Za cesarja Augusta bilo je to gnusno rokodelstvo že v polnem razcvetu, kakor razvidimo iz Horacijeve satire, o kateri hočemo spodaj malo več spregovoriti, pa tudi iz njegove poslanice I. 1. v. 77. in sl.:

„Sunt qui
Crustis et pomis viduas venentur avaras
Excipiantque senes, quos in vivaria mittant.“

Za sledečih cesarjev so se bile razmere v vsakem oziru le še shujšale. Neizmerna potratnost požrla je s časom vse premoženje iz blagajnic brezvestnih rimskih mehkužnikov in nasladnežev in je rodila mesto njega v njihovem srci nenasiljivo spohoto. Vsled tega se je število zakonskih mož še bolj skrčilo, nasproti pa je število dedinolovcev od dne do dne naraščalo. To nam potrjujejo rimski pisatelji, vzlasti Plinius Secundus, C. Petronius Arbiter, C. Tacitus in tudi grški satirik Lukianos.

Čestokrat se je pripetilo, da niso dedinolovci samo po gore popisanej zvijačnej poti skušali priti do zaželenega cilja, ampak celó po goljufijah in drugih nepoštenih načinih. Podtikali so namreč oporoke, ali pa so kazili in prenarejali pisavo, na različnih mestih besede ali cele stavke vrivajoč ali izpuščajoč, kakor jim je ugajalo. Češče so taki izpodlezovalci svojim žrtvam po življenji stregli in jih zavratno s pota spravljali, se vé da le, kedar so se bili že za trdno prepričali, da so je zaslepljeni, nič hudega sluteči starci v testamentu za dediče postavili. Ni se tedaj čuditi, da so bili rimski cesarji večkrat prisiljeni nasproti takemu ravnanju postopati z vso ostrostjo, to se pravi s strogimi postavami, ki so namerjavale zlobno počenjanje teh lenuhov onemogočiti ali vsaj zavirati. Tako beremo na pr. pri Tacitu (Annal. I. XV. c. 19.), da so ob času, ko je trebalo nove uradnike voliti in provincije z nova oddati, mnogi samci popolnem tuje ljudi navidezno posinovili, le da bi imeli kot kandidatje po gore omenjenej postavi „lex Julia et Papia Poppaea“ prednost pred takimi, ki niso imeli otrok. Na pritožbo pravih očetov, poudarjajočih trud, težave in žrtve, ki jih od njih otročja odgoja zahteva, in opirajočih se na naravne pravice nasproti onim izpodleznikom, storilo je rimsko starišinstvo sklep, da se pri podeljevanji služeb in oddajanji provincij na navidezno posinovljenje nima nikakor ozirati in da naj država takim posinovljencem še dedinskih pravic ne priznava. In Suetonius omenja v ži-

votopisu Neronovem (c. 17.) postavo, ktera je določevala, da imate pri testamentih prvi dve tabli,* izvzemši oporočnikov podpis, popolnem prazni ostati, in da ne sme nihče, ki je komu oporoko pisal, kako volilo sebi samemu pripisati.

(Konec pride.)

Obraz rožanskega razrečja na Koroškem.

Spisuje *Janez Scheinigg*.

Koroška slovensčina se cepi v tri razrečja: junsko, rožansko, ziljsko. Prvo razrečje, ki se je najčistejše ohranilo v planinah koroško-kranjsko-štajerske meje, govori se po dekanijah Pliberk, Doberlavas, Velikovec in v nekterih župnijah dravberške dekanije. Po izgovarjanji zaimka *ta, to* in prirečij *tu, téka* (tukaj), ki se glásé *šta, što, štu, šteka*, zovejo se prebivalci imenovanih pokrajin pri ostalih koroških Slovencih „Štekarji“, kterih je okoli 54.000. Pod rožansko razrečje spadajo dekanije Tinje, Celovec (okolica) in cela rožna dolina (spodnji in zvrhni Rož). Prehod junskega govora v rožanski se nahaja v tinjskem okraji; v spodnjem Roži posebej je meja obema razrečjema šmarješka fara (Šmarjeta), kjer slové vaščanje po Roži kot prvi „Štekarji“. Rožansko razrečje govori okoli 47.000 ljudij. Prebivalci celovške ravnine proti vzhodu t. j. med Celovcem in Tinjami poznajo se pri drugih Korošcih po imenu „Polanci“, in cela pokrajina se zove „Pule“ (polje) ali „na Pulah“. „Rožane“ pa imenujejo samo naseljence zgornjega Roža. Pogorje, ki se razprostira od Rožeka med Dravo, vrbskim jezerom in celovško ravnino do Skarbine (Soteska - Satnitz), zove se „Huré“ ali „na Hurah“, naseljenci pa so „Horjanci“. V župniji ločanski (Latschach) se zlivata rožanski in ziljski govor in se mešata do Podkloštra (Arnoldstein); od tod govorijo ziljsko proti severnemu zahodu po ziljskej dolini do Št. Mohorja (Hermagor); zadnji slovenski fari ste Borljani (Förolach) in Brdo (Egg); proti jugozahodu po Kanalskem je pa pet slovenskih vasij: Vratce (Thörl), Žabnice (Saifnitz), Ovčjavas (Wolfsbach), Ukve (Ugowitz) in Lipaljavas (Leopoldskirchen); med temi je raztresenih tudi pet nemških sel: Goggau (Kokovo), Tarvis (Trbiž) med Vratcami in Žabnicami, Malborget, Lusnitz (Lužnice) med Ukvami in Lipaljovasjo, in Pontafel. Ziljsko razrečje govori blizu 19.000 ljudij; vseh skupaj je torej koroških Slovencev 120.000.

V sledečih vrsticah hočemo narisati obrazec rožanskega razrečja, naslanjajoč se na področje spodnjega Roža, osobito kakoršno se govori v največjej vasi tega okraja, v Borovljah (Ferlach, dve milj južno od Ce-

* Oporoke so se namreč pisale s črtnikom na lesene, z voskom prevlečene table, ki so se potem zvezale in zapečatile.

lovca) in njenej okolici. Po zbirki primerov hočemo zraven dialektičnih posebnostij ob enem še dokazati, kako globoko so se že prijele korenine ponemčevanja med prostim ljudstvom koroškim. Ker se razločuje rožanski govor od junskega, ziljskega in tudi od drugih slovenskih narečij vzlasti po izgovarjanji goitnikov, naj jim bode odmerjeno prvo mesto.

I.

Soglasniki g, k, h.

I. *G* se ne glasi na vsakem mestu v besedi enako.

a) V začetku besed se izgovarja enako českemu *h*, ali kakor nemški *h* v Haus, Hof, Höhe i. t. d.

Misli se, da novoslovensčina v zapadnih pokrajinah nima českega *h* razven Režijanov, ki govorijo: *dolh*, *dolha*, *hudaħa* (hudega), *hospod*, *hrišnik*. St. Vraz še navaja * primorske otoke: Krka, Čres in Rab.

Enako se izgovarja *g* v rožanskem razrečji, posebno rahlo pa po spodnjem Roži okoli Borovelj. Na pr. *hábrovec* = gaber, *háre* = gare, *havún* = galun (Alaun), *havób* = golob, *háziti* = gaziti, *hasíti* = gasiti, *hóba* = goba, *hób'c* = gobec, *hóv* = gol, *holfber* = goliber, *hodíti* = goditi (chodíti = gehen), *honíti* = goniti, *horéti* = goretí, *horá* = gora, *húlití* = guliti, *húmpa* = gumpa, *humén* = gumno, *hrd* = grd, *hrča* = grča, *hrvo* = grlo, *hrm* = grm, *hvas* = glas, *hváva* = glava, (chváva = hvala), *hvodáti* = glodati, *hvóbov* = globel, *huh* (izg. *huch*) = gluh, *Hlínje* = Glinje, *hmót'n* = gmeten, *hnáti* = gnati, *hnjéča* = gnječa, *hrad* = grad, *Hrac* = Gradec, *hréda* = greda, *hrah* (izg. *hrach*) = grah, *hríva* = griva, *hrozd* = grozd, *hrof* = grof, *hráfinja* = grofinja, *hrúda* = gruda, i. t. d.

Tudi tujke, ktere so se udomačile, izgovarjajo Rožani enako: *hála* = gala (Galakleid), *hávje* = Galgen, *hâs* = Gas, *hártel* = Garten, *hav'l* = Gaul, *hams* = Gemse, *hâsa* = Gasse, *hips* = Gips, *hvae't*, *i*, = Gewalt, *hvaž* = Glas, *hrífel* = Griffel, *hráben* = Graben, *hmájna* = Gemeinde, *Gemeindeweide*, *púrhar* = Bürger, *hvíšen* = gewiss, *hrísati* = grüssen, *h'bör* = Gewehr, *himp'l* = Gimpel, *hrob* = grob i. t. d. —

V najnovejšem času, v katerem se je s čudno naglostjo razvilo socialno življenje, obćenje z železnico, politično gibanje in šolstvo, prejemajo se nemške besede brez vsaktere premembe in se izgovarjajo po nemški pisavi; zatorej ima tudi *g* v teh besedah svoj navadni izgovor; na pr. *garánt* (ne *harant*), *garancíja*, *gimnázium* (gen. *gimnaziuma*), *generál*, *genóssenschaft*, *i*; *gericht*, *a*; *grúndbuch*, *a*; *gemeinderat*, *a*; *gesángverein*, *a*; i. t. d.

b) Isto tako se glasi *g* v sredini besede; na pr. *strúħa* = struga,

* Obraz slovenskoga narečja u Koroškoj od Urb. Jarnika z uvodom i opazkami od St. Vraza v „Kolo, članci za literaturu, umetnost i narodni život, izdavaoci D. Rakovec, St. Vraz, Vukotinović, I. knjiga, u Zagrebu 1842. str. 41—57.“

péha = pega, sráha = sraga, šóha = šoga, nóha = noga, šéha = šega, cáhati = cagati, bohát = bogat, c'hán = cigan, možháne = možgani, dráhati = dregati, bohobojéc = bogaboječ, rohovíle = rogovile, náhlica = naglica, vohón = ogel, ohvodáti = oglodati, bérhva = bergla, bohvón = gologlav, tohóta = togota, drahóta = dragota, čahél = kegelj, čahljáti = kegljati, jihráti = igrati, bvahú = blago, Bohú = Bogu, drahú = drago, na dóvhu = na dolgu i. t. d.

c) Ob konci besed se izgovarja *g* kakor nemški *ch* v *doch*, *durch*, *auch*; na pr. nach = nag, drach = drag, briech = breg, Buech = Bog, dovch = dolg, tóch = tog (starr), vbuech = ubog, ruech = rog, sniech = sneg, vóch = log, brvóch = brlog, st'ch = stog (Scheuer), prach = prag i. t. d.

d) V sklanji se spreminja *g* v *j*; na pr. nóha, nóje, nóji, nohó, na nóji, z nohó; obí nojí = obe nogi; nojé, nuech, nohám, nojé (tudi na núje), na noháh (tudi na nojáh); šóha (vécsi tudi sója), gen. šóje, dat. šóji, plur. sóje, šóch, šójam, sóje, pri šójah, z šójemi; sráha, sráje; strúha, strúje, na strúji; ruech (rog), na róji = na rogu, rojí = rogovi, rojé = rogove, rojém = rogovom, z rojmí = z rogovi; dovch = dolg (Schuld), dovjí = dolgovi, dovjé = dolgove, z dovjí = z dolgovi (tudi z dovjámi); dovch (lang), dóvjaha (ali dovjá) = dolgega; fem. sing. dóvha, dóvje, dóvjej; plur. dóvji, dóvje, dóvjam, dóvjah; drach (drag), drajá = dragega, drají = dragi, drajé = drage, drajéši = dražji; drúji = drugi, drúja = drugega, drúje = druge, drújah = drugih, z drújemi = z drugimi; najá (ali nájaha) = nagega, na najám = na nagem, nají = nagi, najé = nage; govori se tudi špájat (Spagat); pržjám = prižgem, zažjám = zažgem; na pr. počáj, da toba' zažjám = počakaj, da tobak zažgem.

e) Omečenje v *z* se je ohranilo samo v besedi vóch = log; na pr. v vóz' = v logu; dans po vóz' jahejo.

II. Najočitnejši je pa razloček rožanskega govora od vseh drugih po posebnem izgovarjanji trdega goltnika *k*.

a) Trdi goltnik *k* se ne glasi kakor po drugod na Slovenskem, temveč sliši se samo slab nastavek v grlu, kateri je pa včasih tako tih, da ga čuje le tega razrečja vajeno uho; za Nemce ni skoro nobenega razločka, ali se izgovarja na pr. *ila* ali 'ila (kila). Rabilo se bode za ta nastavek znamenje '. Na pr. 'áca = kača, 'áfra = kafra, 'aj = kaj, 'a' = kak, 'áa = kaka, 'a'ú = kako, 'ám'n = kamen, 'apván = kaplan, 'áp'č = kapič, 'aštrún = koštrun, 'ofé = kofé = kava, 'óca = koca, 'čfja = kočija, 'oj = koj, 'ov = kol, 'ovú = kolo, 'olénder = koledar, 'li' = koliko, 'ólmaž = kolmež, 'orá' = korak, 'r'á = Krka, 'óvter = kolter, 'osívca = kosilce, 'uest = kost, 'ozá = koza, 'úha = kuga, 'úfa = kufa, 'úhva = kuglja, 'ú'ati = kukati, 'ú'ovca 'ú'a = kukavica kuka, 'úp'e = kupec (Haufe), 'up = kup, 'ván'e = klanec, 'lévta = kletva, 'lic = klic, 'luč = ključ, 'vobása = klobasa, 'nof = knof, 'ri = kri, 'rh = kruh, 'ral = kralj, 'réša = kreša, 'riv = kriv, 'rov = kril (kriti), 'rop = krop, 'vas = kvas, m'vá'a = mlaka, mlé'ó = mleko, ta' = takó, ra' = rak, otá'ati = otekati, 'cáti = kecati, 'eniti = keenoti, 'dá = kdaj, i. t. d.

Tudi tujke imajo isti izgovor; na pr. 'člnar = Kellner, 'š' = keck, 'it = Kitt, 'ista = Kiste, 'šla = Kilo, 'anál = Kanal, 'oštáti = kosten (Preis), 'óštati = kosten (versuchen) i. t. d.

b) Mesto *k* se govori čestokrat *č* v začetku besed. Na pr. čej = kje, čir = kjer, nčir = nikjer, čéber = Käfer, éic = kie = kij, čidati = kidati, čepa = kepa, čél'h = kelih, čet'na = Kette, činbat = Kindbett, čírfat = Kirchfahrt, číhni = kihnoti, číhati = kihati, čísov = kisel, číta = kita, čškel = Kittel, čahél = Kegel, ča'láti = čakljati = jecljati, čódrast = kodrast, čop = kop (Federbusch).

c) V sklanji se omečuje *k* v *č*; na pr. trávnč' = travniki, trávnče = travnike, na trávnčah = na travnikih, s trávnči = s travniki; otróče = otroke, otróčám = otrokom, pri otróčah = pri otrokih, z otrúči (ali z otrúčemi) = z otroki; bik, nom. pl. b'č' = biki, b'čám = bikom, b'čé = bike, pri b'čáh = pri bikih, z b'čemi = z biki; róka, nom. plur. ročé, ročám = rokam, na ročáh = na rokah, z ročmí (tudi z ro'ámi) = z rokami; moka, gen. móče, v móči = v moki; bárka, gen. bárče, na bárči, plur. nom. bárče, bárčam, na bárčah, z bárčemi; zásaka, gen. zásače, v záseč'; 'ačá = kakega, 'áčom' = kakemu, 'áče = kake, v 'áčah tažávah = v kakih težavah; tačá = takega, táče = take; taščá = težkega, svadčá = sladkega, 'ráčaha = kratkega, 'ráča = krajšega; vélčá = velikega, vélče = velike (na. pr. so pa vélče vodé, pa n'číso doré), vélči, vélčab, vélčam, z vélčemi i. t. d.

d) Dalje se spreminja *k* po sklanji tudi v *c*; na pr. ró'a (roka); róce, róci, na róci; žvoplén'a (žveplenka), gen. žvoplénce, na žvoplénci, plur. žvoplénce, z žvopléncemi; v mvac' = v mlaki; v mliec' = v mleku; va' (vlak = Holzriese), na vac' = na vlaku; otó' (otok), na otóc' = na otoku; otró' (otrok), otroci; pr bovníc' = pri bolniku, na trávnč' = na travniku, i. t. d.

e) *k* = *h*, na pr. htu = kdo, nóht' = nekdo (nščir = nihče = nikdo), dohtar = doktor, žmáh = Geschmack. Več primerov je težko najti.

III. a) *H* se izgovarja kakor po drugod enako nemškemu *ch*; na pr. hrast, hváva (chvava) = hvala, hodíti i. t. d.

b) Včasih se *h* pretvarja v *š*; na pr. šitr = hiter, šíša = hiša, ščéra = hčera = hči, oréši = oréhi, pri oréšah, z oréšemi; meš' = mehovi, mešém = mehovom, na mešéh = na mehovih, z míšemi (tudi z mešmí) = z mehovi; múba, gen. sing. múše, múši, na múši, plur. múše, múšam, pri múšah, z múšemi; hrieh (greh), hriéš' = grehi, hriéše = grebe; straš' = strahovi; h'ší = gluhi, h'šáh = gluhih, húšam = glubim, h'šé = glube, pri húšah = pri gluhih, z húšemi = z gluhimi. —

Iz navedenega razvidimo, da se v rožanskem razrečji navadni slovenski *g* izgovarja kot *h*, *ch*, *j*, *z*; *k* se ali ne izgovarja ali pa se spreminja v *č*, *c*, *h*; *h* ima navadni izgovor ali je pa *š*.

(Dalje pride.)

Zgodovinske črtice o nekdanji provinci Windischgraz.

Priobčuje *Davorin Trstenjak*.

VIII.

**Provincija Windischgraz pod bratoma Bertholdom V. in
Ottonom VII. iz rodbine grofov z Andechsa vojvodov meranskih.**

V štajerskem deželnem arhivu se hrani listina, ktera poročuje, da sta 29. oktobra l. 1228. brata Otto (VII.), vojvoda meranski, in Berthold, patrijarh oglejski, potrdila prodajo nekterih imenj, koja so grofi z Andechsa bili darovali samostanu diessenskemu, a ktera je bil diessenski prošt „Heinricus“ prodal Albertu, opatu samostana benediktinskega v Gornjem gradu. Ker je listina precej obširna, hočem tukaj samo dotične vrstice navesti:

„Hinc est, quod nos Bertholdus, dei gracia sancte Aquilegensis ecclesie patriarcha, una cum fratre nostro illustri duce Meranie Ottone, scire volumus: omnes hanc paginam inspecturos, quo deo dignus et venerabilis in Christo filius: Albertus, abbas Obernburgensis cenobii, veluti prudens et fidelis dispensator, in salutis sue augmentum emit in nostra et memorati fratris nostri presenciam utriusque voluntate per omnia accedente de manu venerabilis prepositi: Diezensis ecclesie Heinrici, duodecim mansas proprietatis dicte Diezensis ecclesie: in monte s. Stephani sitas, et duos in Olswic, nec non et reliquos duos in Uihan, octoginta quinque marcis cum omnibus attinenciis cultis et incultis.“ itd.

Te puše (kmetije) so bile na Kranjskem. Sofija, soproga Bertholda II., darovala je samostanu diessenskemu svoje posestvo „in monte s. Stephani in Carneola“; Olswic se imenuje v listini iz leta 1238. zraven krajev Peschs (Peč?), Woepulach in Tupelich (glej: Notizenblatt der Wiener-Akademie 7, 297—300), menda je — Olševk; Uihan utegne Ihan biti. Mesto, v katerem se je ta pogodba podpisala, ni pristavljeno. Ker sta pri tej pogodbi oba brata sodelovala, morala so posestva grofov z Andechsa, ki so jih na Kranjskem imeli, lastnina obojih bratov biti, ali pa je patrijarh Berthold sodeloval kot višji pastir, kot škof čez samostan gorenje-graški.

Zakupno pismo se je brž ko ne v Slovenjem Gradci napravilo, ker je za pričo tudi podpisan „Bertholdus plebanus de Graeze“; in tudi druge priče so iz soseske, tako Siboto, plebanus de Lowat (Labota, Lavamünd), Chonradus, decanus Saunie (savinske doline), Diettricus de Rusche, (Ruše, Maria Rast, na desnem bregu reke Drave). Druga gospoda, ki še je za priče podpisana, kakor Eberhardus de Porta, Prisius de Rowino, Otto, pincerna, magister Berengerus, itd. bili

so brez dvombe patrijarhovi spremljevalci in so živeli na dvoru oglejskega patrijarha, dočim so priče: Berenhardus liber de Wilhelm, Grife de Stuede¹, utegnole iz Nemškega biti in spadale k dvoru Ottona, vojvode meranskega.

Otto je umrl leta 1234., torej šest let po potrditvi gore omenjenega pisma.

Med pričami pa še tudi nahajamo plemiče: Heinricus de Graeze, Perengerus de Graeze, Ortolfus scolaris de Graeze et frater ejus Friedericus. Kolikor sem dozdam mogel dognati, omenjajo se od l. 1093. prvič v listinah slovenje-graški slobodnjaki. Weriana de Grez nahajamo naimer že leta 1093. kot dobrotnika št. pavlovskega samostana. Sicer piše J. B. v. Winklern v svojej Chronolog. Gesch. der Steierm. ad annum 1138., da so v istem času med drugimi štajerskimi plemiči, kakor Herbersteini, Wurmberchi, Lichtensteini itd. tudi že Windischgraezi znani, a vira ni pristavil, od kod da ima to vest.² Starinoslovci pravijo, da so gore imenovani slovenje-graški gospodje bili napravniki (ministeriales, Erbhofbeamte) gotovo že bogatih in mogočnih vojvodov meranskih.³ Ti napravniki so deželnega gospodarja obdajali, bil je li mir ali boj; oni so izvrševali njegova povelja, bili so priče njegovih zavez in pogodeb in udeležniki njegovih pobojevanj (Fehden). Jemali so se iz plemenitih rodbin in so bili večjidel vasalli deželnega glavarja.

„Heinricus de Graeze“ se že imenuje v listini iz leta 1225. Patrijarh Berthold je v istem letu sklenol s krškim škofom Ulrikom de Ortenburg (vladal 1222—1253) pogodbo zaradi razdelitve otrok svojega ministerialca Heinrika de Graeze, kateri se je oženil z neko ministerialko krškega škofa (glej Ankershofen, Regesten zur Geschichte Kärnthens in pa Archiv für österr. Geschichtsquellen 22, 568—9). Ta pogodba je bila podpisana „anno 1225. juxta pontem Drawe apud Montferar sub testimonio Bertholdi plebani de Grez, Conradi de Sauna (Savina), Engelrammi et Engelbrechti fratrum de Strazburch, et aliorum quam plurimorum“.

¹ Tega Grifo de Stude omenja tudi listina iz leta 1207.: Henricus Marchio (Istriae) daruje samostanu vitrinskemu (na Koroškem) kmetijo v „Tupalich“. Priče: Albert grof „de Wiselberch“, Ulrich plebanus „de Stain“, Otto de Gutenberc, Grifo de Stude. Listino hrani histor. društvo koroško v Celovci. Posnetek najdeš v Archiv für österr. Geschquell. 14, 135. 27, 178. Stain gotovo ni Kamnik na Kranjskem, temveč Stein ob Dravi na Koroškem.

² Brž ko ne je ima iz admontskih Saalb., kjer se ad annum 1138., imenuje „Oudalricus de Greze“, ali ni še dokazano, iz ktere rodbine zlahtnikov je ta Oudalricus bil, ali iz nemškega ali iz slovenjega Gradca.

³ V Codex. tradit. s. Pauli se res že omenja „Bernhardus de Grez“ kot „miles“ višjega škofa kološkega, Bertholda Andechsčana, pozneje patrijarha oglejskega.

Na Montferar še opominja dandanašnji kraj Železnik, južno-zapadno od dolenjega Dravberga, kjer še zdaj čez Dravo most drži. —

Z Bertholdom V. je „provincija Windischgraz“¹ prišla iz lastništva grofov z Andechs v last oglejskega patrijarštva (1251). Zadnji Andechsčan je bil Otto VIII., vojvoda meranski in „pfalzgraf“ v Burgundu. Z njim je izumrlo moško koleno mogočnih in bogatih Andechsov, čijih praded Arnold I. je že bil ustanovil leta 957. to imenitno hišo, ki je imela grofijstva: Neuburg, Schaerding, Wimberg, obilo imenj zapadno od Inna in južno od Donave, grofijstvo pusterthalsko, posestva v dolnej Avstriji, na Kranjskem in v Istri, na Koroškem in Štajerskem, Dalmatinskem in Hrvatskem in na Burgundskem. Ni bilo mogočnejših in bogatejših plemičev v onej dobi; hčeri iz hiše Andechsčanov so snubili kralji in vojvode. Otto VIII. je umrl 29. junija leta 1248. nenaravne smrti: Menih schaeftlarnski poroča: „veneno interfectus a suis strangulatus, miserabiliter moritur“. Cvetela je ta slavna rodbina 291 let, imovinsko skupino slovenje-graško pa posedala gotovo 130 let. Le énega edinega (Henrika VII.) kosti počivajo „in capitolio in Grazza“.

Slednjic še naj sledé imena onih ministerialcev meranskih vojvodov, ki so svoja zavezna posestva ali fevde imeli na slovenskem Štajerskem in Kranjskem, ter tedaj gotovo niso za pričevanje hodili v nemški Gradec, temveč v Slovenji, ki je bil lastnina meranskega vojvode Henrika.

Henrik IV. marchio Istrie,² je 24. avgusta 1211. objavil „in Graeze“, da je krški škof Walther (vladal 1200—1213.) s privoljenjem Henrikove žene Sofije in vojvodinje Neže, njegove matere, ki je pa že 25. sušca l. 1195. umrla, od njegovih ministerialcev: „Winthera in Gottfrieda de Kronave“ (Kronau, Kranjska gora?) kupil imenje ob Muri v „Chunisdorfu“ ležeče. Priče so sledeči ministerialci: Henricus Pris, Daring de Nidegge (Neidegg, Mirna na Dolenskem), Poppo Kalcho, Dominus Gerloh, (menda iz Gerlachsteina, ne daleč od Kamnika?), Reinher de Wolkinberc, Henricus et frater ejus Otto. Meinhardt Cimhilt,³ Henricus de Insula (menda z blejskega otoka?), Engelscaucus de Rabinspere, Walther, scriba, Gebhart de Sonnegge (Žunjek, v savinskej dolini), Ortolf de Gurkvelt, Weriant de Hohinegg

¹ Rajni prof. dr. Taugl piše o pomenu: „provincia“:

Der Ausdruck provincia bezeichnete damals das einem Herrn gehörige, unterthaenige Land oder Gebieth mit allen Staedten, Maerkten, Burgen, Dörfnern, Weilern, Gütern und allen Leuten (Ministerialen, Vasallen, Bürgern und Bauern) desselben mit mehr oder minder ausgedehnten Hochheitsrechten (Civil- und Criminalgerichtsbarkeit, politische Verwaltung, Steuer und Zinserhebung, Robotsrecht, Jagd, Fischerei, Bergwerksrecht usw.), kurz das, was man eine freie Herrschaft nannte. —

² Glej str. 127, 128.

³ Brez dvombe: Crimhilt, kakor se ime nahaja v drugih listinah.

(Vojnik pri Celji), Henricus de Rosinbach (menda pri Ljubljani?), Udascalus de Rabinsperc. Rabensberg je zapadno od Vojnika, eno uro od Lemberga, 5 ur od Celja v občini Rupe. Njegova sina Erharda in Henrika nahajamo v listinah iz leta 1262., Bertholda de Rabensberg v listinah iz leta 1263. in 1270. On je bil velik dobrotnik „monasterii carthusiani in Freudenthal“ na Kranjskem. Margarita de Rabensberg je bila opatinja klarisarie v Mekinah (1360) (Münkendorf) na Kranjskem. Ulricus in Friedericus de Rabensperc sta živela l. 1301. in sta bila poslednja moška člena te plemenite rodbine.

Gore omenjene Wolkinberge še nahajamo do leta 1798. Theresia Freiin von Wolkenberg, ki je bila omožena s Freiherrrom Wertenbergom, bila je posestnica grajščin: Rače (Kranichsfeld) in Brezula blizu Rač (v listinah Pressula).

Prepis te listine sem videl pri historičnem društvu v Celovci; registrovana je tudi v Archivu für Kunde österr. Geschichtsquellen 19, 193.

Drobnosti.

Slovstvo: „Zgodovina slovenskega slovstva. Spisal in založil Julij pl. Kleinmayr, c. k. profesor v Kopru, 1881. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu.“

G. pisatelj je s tem svojim delom slovenskemu narodu, osobito še pa srednjim šolam brez vsega dvoma jako ustregel. Zgodovina našega slovstva, izdana dr. Fr. Miklošičem l. 1865., bila je že pošla, in nam učiteljem je bilo torej treba učencem svojim narekovati potrebne podatke o slovstvu. Koliko zlatega časa se pri tem potradi, in kako malo se doseže! Kleinmayrjeva „Zgod. sl. sl.“ je celó boljša, nego smo je pri sedanjih razmerah, ki so jako neugodne, smeli pričakovati. Kdor se je v tej zadevi sam kaj trudil, kakor pisatelj te ocene, vé, koliko truda, sitnosti pa tudi stroškov tako zbiranje prizadevlje. Torej, prav zadovoljni smo s knjigo, pa ne vsestranski, in — to mora na dan. Jezik je za vsem še že dober, t. j. gladko teče ter ugaja — a slovniških pomanjkljivosti je v tej knjigi vendar več ko dosti. Bom jih nekaj naštel, pa nikakor ne vseh. Na str. 3. „je le“ = „je li“, str. 4. „dozor“ (ta beseda ni jasna), str. 9. „o Slovanih, katere — niso poznali“; ib. „edobil“, ne: dobil? Potem „žive narečija“, „do Jurij Japeljna“, „med učenem svetom“, „poslo“, „v Nemško-bradu“, „ptuji“, „jezero let“, „njegovali“, „podata“, „posvečil“, „Solnograd“, „spisatelj“. Na str. 14. govori o „tvorkah in gibkah“; Matičina „terminologija“ teh izrazov nima, kjer na str. 15. čitam: bildsame Sprache = gibki jezik; min. (z. B. Marmor) plastisch = tvorek. — Ostanimo rajši pri obrazilih, sklonilih, osebilih, naklonilih! — Dalje „škofa Peter Bonhoma“, „ložje“, „vidši“; str. 49. „Vütenberg“ je tisk. pogrešek; str. 52. „večidelj“, 56. „ptujih“, 57. „v Gradecu“, str. 80: „kažeti“, 118: „raztrešenega“, „po slovenski“ i. t. d. — Take zmote učence begajo. Mislim, da je g. pisatelj izročil komu svoj rokopis, naj mu ga snažno prepíše, in da je nevešč prepisovalec sicer lepo besedo krivo prepisovaje pokvaril. Pri drugem natisu bo vse to že izginolo. — Pa tudi z ozirom na tvarino samo moram nekaj omeniti in tam pa tam popraviti. Z razdelitvijo jezika v narečje se pisatelj prenadolgo peča, koja preobilost jasnosti nasprotuje. Pri „Zographos“ - evangeljih ni omenil izdanja Jagičevega, ki je najpopolnejše. Str. 28. Pri Borisu Cirila ni bilo. Sploh bi se naj bil pisatelj držal edino zaanesljivih podatkov, koje najdemo o sv. Cirilu in

Metodiji pri knjižničarji Anastaziji, — ne pa legend! Dobro bi bilo, ko bi bil povedal, od kod ima svoje ime „Psalter Sluck (str. 36.), kaj je „Krmčaja“ itd. Na str. 39. se krivo poroča, da je Ulrik Lichtenstein kot Venus potoval iz domovine proti Benetkam — ravno narobe. O Berlogarji (ib.) bi bil lahko več povedal. Dalje vém, da je Berl. podočeval cesarjeviča Maksa v slovenščini; ali je pa res tudi slovnico in slovar spisal? O Krenu je premalo povedanega; isto velja o Schönlebu. Valvasor je bil baron — ne vitez. Aug. Dimitz trdi v pristavku k „Bibl. Carn.“, da je Pohlin umrl leta 1804., a ne 1801. Na str. 69. beri 1798 mesto 1768. Na str. 77. „čeravno ni veliko pesniškega duha in ognja v Volkmerovih pesnih“. To je očitna krivica! To pač rečem vsakemu, ki mi kaj takega o tem ljubljenci štaj. Slovencev zapiše: Tolle, lege! Str. 78. Zelenko Jurij — to je le izmišljeno ime, pravo pa je Mihael Zagajsek. Glej Slomšekove životopise str. 204. Str. 78. Dizmaz — ne Digmaš, kar je stavec pokvaril. Str. 91. Primic ni umrl v Gradci — nego v svojej domovini. Šmigoc, a ne Šmigovec, rodil se je pri sv. Andraži v Halozah. Murko pač ni bil nikdar pravoslovec. O tem sem že pri drugej priložnosti govoril. Na str. 152. bi se naj pristavilo rojstno leto Verne-ta — 1797. Pri Muršeci (str. 165.) bi se naj imenovala slovnica njegova od l. 1847. Rač B. se je rodil pri sv. Tomaži.

Knjiga obsega na osmerki 226 strani. Krajci, kamor se lahko beležke zapišejo, so premajhni. Tisk ugaja. Ves obseg kaže navdušeno ljubezen do milega roda našega, in tako bi naj bile pisane vse naše šolske knjige. Duh je, ki oživlja, črka mori. — Vrlemu g. pisatelju zaslužena hvala ne bode izostala.

Dr. Jože Pajek.

„Ed. Musil-ovi obrasci načrtovanj v šolskih pisanakah. Zaloga Nižederske delniške družbe za papirno tovarništvo v Beču, Tuchlauben št. 6. Tisk Ed. Musil-ov.“ — Musilove pisanke so s slikami vred za rabo v ljudskih in meščanskih šolah potrjene od c. kr. naučnega ministerstva v odlokom od 9. febr. l. 1881. šte. 1395. — Naše slovensko učiteljstvo si je za razvitek narodne zavesti lepo zaslugo s tem pridobilo, da je stvarilo in priskrbelo našej mladini pisanke in risanke s slovenskimi napisi in slovenskim berilom. Iz celega srca je želeli, da se naši učitelji vseskozi le slovenskih pisank in risank poslužujejo. Dobrodejni upliv na našo mladino se bode v malo letih pokazal. — Musilove pisanke se odlikujejo po lepem in dobrem papirji; izmed 19 (toliko mi jih je pri roki) nam vsaka podaja posebno sliko na prvi strani zavitka z dotičnim primernim berilom na zadnji strani; na dveh se nahaja preračun stare mere v novo; risanke so po meterskem sestavu z 1 in 2 centim. — Gledé slik je omeniti, da so nektere z berilom vred res za otroke jako primerne, nekaj jih je tudi pripravnih za slovensko mladino, a takih je žalibože jako malo. Na najmanj štirih pisanakah je berilo za ljudske šole neprimerne, da celó včasih preučeno. Domačih in zemljepisnih slik težko pogrešamo. Gledé na naše domače, slovenske potrebe še bodemo morali pisanke dopolniti. Pri drugem natisu se tudi naj kolikor mogoče gleda na doslednost oblik in izogiblje vseh manj znanih besed. — Sploh pa moramo konečno izreči, da smemo Slovenci s tem podvzetjem zadovoljni biti, in zaradi tega ga vsem gorko priporočamo domovini in narodu v korist. —

Listnica uredništva: Br. Razlaga besede „Karavanke“ pride zavoljo pomanjkanja prostora prihodnjic. — Preserški: Zakaj nič originalnega? Vaš prevod se dobro bere. Zakaj pseudonym? Ne bojte se porogljivega odgovora. — S. F. Vaša kritika o knjigi „Okó in vid“ se ne more sprejeti, ker je preosebna. Kritika mora biti celó objektivna in stvarna; nespodobno je po osebi pisateljevej mlatiti. — J. Z. v K. Na pesni in pisma, ki nimajo pravega podpisa, ne moremo se ozirati. Prosimo torej, da se naj pesniki s pravim svojim imenom v pismih podpisujejo.

Izdaja, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.

Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.